

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2013

Petra Jarošová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Násilí na seniorech

Elder abuse and neglect

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Nováková

Autor: Bc. Petra Jarošová, Dis.

Praha 2013

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi pomáhali při získávání informací pro vznik této práce.
Zejména děkuji PhDr. Ivaně Novákové za odborné vedení práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny jsem uvedla v seznamu literatury. Dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze

Petra Jarošová

Anotace

Tématem diplomové práce je problematika domácího násilí na seniorech. Tento fenomén představuje závažný společenský problém, který si zaslouží naši pozornost.

V teoretické části práce se zabývám druhy a specifiky násilí. Snažím se nastínit danou problematiku a také možnosti řešení.

V části praktické se věnuji otázce, jaké povědomí má o násilí na seniirech veřejnost s věkovým specifíkem 50+.

Z hlediska snižování výskytu tohoto problému je důležité, aby to společnost vzala na vědomí. Lhostejnost a různé rozšířené předsudky často brání oběti se ozvat a svou situaci začít řešit.

Každý z nás se s násilím můžeme setkat, můžeme být jeho přímým účastníkem. Měli bychom tento problém umět pojmenovat, vědět kam se obrátit a jak pomoci.

Annotation

The theme of my work is domestic violence against seniors. This phenomenon represents a serious social problem that deserves our attention.

The theoretical part deals the types and specifics of violence. I describe the dynamics of violence, which occurs in such a damaged relationship. I try to describe possible solutions of this problem. In my work is also a list of organizations which can seniors contact.

The practical part includes research on public awareness at the age 50+ of elder abuse. Here we can find the myths that appear in society and also hinder victims begin to solve their situation.

Each of us may encounter violence. We should be able to identify the problem and knowing where to go for help.

Klíčová slova

Násilí, násilí na seniorech, domácí násilí, institucionální násilí.

Keywords

Violence, violence against seniors, elder abuse and neglect.

OBSAH:

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Stárnutí a stáří	10
2. Prognózy stárnutí obyvatelstva	11
3. Důsledky stáří a stárnutí	14
4. Násilí na seniorech	16
4.1 Násilí páchané v rodině	16
4.2 Násilí páchané mimo rodinu	19
5. Znaky domácího násilí	24
6. Dynamika násilí	27
7. Následky násilí	30
7.1 Posttraumatická stresová porucha	30
7.2 Stockholmský syndrom	31
7.3 Naučená bezmocnost	31
8. Možnosti řešení násilí na seniorech	34
8.1 Kde hledat pomoc	34
8.2 Kdy ohlásit, že jde o týrání	38
8.3 Jak řešit násilí na seniorech v institucionalizované péči	39
9. Legislativní vymezení násilí na seniorech	41
PRAKTICKÁ ČÁST	47
1. Popis výběrového vzorku	48
2. Popis použité metody	49
3. Získaná data a jejich interpretace – vyhodnocení dotazníků	50
3.1 Povědomí o domácím násilí	51
3.2 Povědomí o možnostech řešení přítomného násilí	57
3.3 Mýty o domácím násilí	62
ZÁVĚR	68
Seznam literatury	69
Resumé	76
Seznam příloh	77
Přílohy	79

ÚVOD

Moje diplomová práce pojednává o násilí, které je pácháno na seniorech. Tento fenomén představuje závažný společenský problém, který si zaslouží naší pozornost. Každý z nás se s násilím může setkat, může být jeho přímým účastníkem. Měli bychom tento problém umět pojmenovat, vědět kam se obrátit a jak pomoci.

Často složitý mezigenerační dialog, zrychlená doba a zřejmě i nezájem některých z nás, přispěl ke vzniku mnoha mýtů a falešných informací o stáří a seniorech. Jedná se o maličkosti, ale i o vážné věci. V České republice žije mnoho lidí vyššího věku a tento stav bude stále pokračovat a počty starších občanů v naší populaci se budou zvyšovat. (Kalvach, 2005)

Dokladem této skutečnosti je i předpoklad demografického vývoje zpracovaného Českým statistickým úřadem. Lidé starší 65 let by měli v roce 2030 tvořit 22,8 % populace, v roce 2050 pak 31,3 %, což představuje přibližně 3 miliony osob. V roce 2007 tvořily osoby starší 65 let 14,6% obyvatel České republiky. Relativně nejrychleji se přitom bude zvyšovat počet osob nejstarších. Podle demografické prognózy zpracované Českým statistickým úřadem bude v roce 2050 žít v České republice přibližně půl milionu občanů ve věku 85 a více let. Naděje dožití při narození bude v roce 2050 činit 78,9 let pro muže a 84,5 pro ženy (oproti 73,7 let pro muže a 79,9 let pro ženy v roce 2007). (MPSV, 2008)

Tato alarmující čísla dokazují jediné, že společnost by se měla více a intenzivněji zajímat o seniory a jejich problémy. Cílem nás všech by mělo být, aby se zvýšila citlivost a vnímavost společnosti na nesnadnou situaci starých lidí.

Každý senior byl kdysi mladý, krásný a plný sil. Nastane ale i čas, kdy dříve samozřejmě věci dělají člověku problém. Situace může vyústit v nesoběstačnost a v každodenní nutnost péče jiného člověka. Víme něco o osudech seniorů za dveřmi jejich domů, bytů, nebo i pokojů v ústavní péči? Zprávy a různé statistiky sdělují, že násilí na starých lidech má i oběti na životech. (Koníček, 2008)

Zneužívání seniorů je závažným problémem nejen celosvětovým, ale také velkým problémem v České republice. Na rozdíl od diskriminace, pro kterou je charakteristický vztah k určité skupině lidí, je zneužívání aktem vůči jednotlivci. Násilí na seniorech začíná ztrátou respektu, pokračuje nevědomým zanedbáváním, kořistěním

a ekonomickým zneužíváním až k otevřenému násilí. Jde o případy, kdy se agresor snaží ovládnout oběť a často jedná z pozice moci.

Starší lidé stojí již delší dobu na okraji společnosti, na okraji společenského zájmu. Jsou často terčem mnoha předsudků. Zdá se, že vnímání seniorů se postupně dostává do bodu, kdy úcta ke stáří, ale také k člověku samotnému, mizí. (Klimentová, 2011)

V literatuře se setkáváme s pojmem násilí na seniorech, který se uvádí jako syndrom EAN, tedy elder abuse and neglect-syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného seniora.

Každý z nás se můžeme dostat do situace, kdy náš blízký bude potřebovat naši péči. Měli bychom mít na mysli, že péče je často náročná a vyčerpávající, ale ani tyto aspekty nejsou omluvou pro špatné, až poškozující zacházení s naším blízkým. Jak se domnívám, není až tak těžké, pod tíhou okolností, péči o starého člověka nezvládnout nebo sklouznout k nedůstojnému jednání s člověkem, což již za druh psychického jednání považujeme.

Můžeme se setkat s tím, že nebude možné, aby starý člověk trávil své stáří doma, ale bude žít v ústavní péči, kde se také mohou nějaké druhy násilí objevit.

Je důležitá informovanost seniora, kam se může obrátit a co by již opravdu neměl snášet. Zároveň pro okolí je také důležité, aby případné násilí uměli rozpoznat a vědět jak zakročit.

Důvodem výběru tohoto závažného tématu je tedy především uvědomění, že se tento problém může dotýkat každého z nás. Je to téma stále ještě opomíjené, ale vzhledem k zvyšujícímu se počtu starých lidí v naší společnosti bude čím dál tím více aktuální. Celá práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou. První část práce zahrnuje přehled dosavadních poznatků a teoretickou základnu. Jsou zde pojmenované druhy násilí vyskytující se jak v rodině, tak v ústavní péči. Dále specifika násilí, možné následky násilí a možnosti řešení situace, kde je násilí přítomné.

Navazuje část, kde je cílem zjistit u skupiny lidí s věkovým vymezením 50+ povědomí o možnostech pomoci při výskytu násilí. Dotazníkové šetření je zaměřeno na tři okruhy. Na povědomí o násilí na seniorech, povědomí o možnostech řešení přítomného násilí a poslední okruh pod názvem mýty o násilí na seniorech.

Závěrem uvádím návrh na zvýšení informovanosti o této problematice a vyhodnocuji získané data.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Stárnutí a stáří

Domnívám se, že je třeba překonat a změnit stereotypní pohledy na stárnutí a stáří, překonat předsudky o životě, postavení a významu seniorů ve společnosti. Změna postojů každého z nás a následkem toho i celé společnosti, se musí stát základem pro přípravu na stáří, východiskem ke změně vnímání stárnutí a stáří a k posílení pozitivních postojů společnosti ke stáří. Co je tedy zapotřebí ve společnosti změnit? Je třeba vytvářet příznivou společenskou atmosféru a politické klima pro chápání potřeb seniorů, řešení jejich problémů, zmírnění mezigeneračních konfliktů. Je třeba vést výchovu v úctě ke starým lidem a ke stáří a je potřeba se na stáří připravovat. Stáří a stárnutí nejsou dva totožné pojmy, uvádím jejich vymezení a rozdíl.

Stárnutí je proces, jehož výsledkem je stáří. Je to specifický a individuální proces. Je to proces normální a přirozený, týkající se každého z nás. Procesu stárnutí, jeho průběhu, říkáme život. Každý kdo žijeme, zároveň stárneme. Člověk stárne jako celek a nelze oddělovat psychiku od fyzického těla a sociální dimenze. Ovšem různí lidé nestárnou stejně rychle a ani biologické změny nemusí odpovídat kalendářnímu věku. Genetické predispozice nemůžeme ovlivnit, ovšem cesty, které vedou k takzvanému úspěšnému stáří. Říká se, že stárneme tak, jak jsme žili. Koncept úspěšného stárnutí vychází z faktorů, které lze ovlivnit. Jedná se o výživu, životní styl, aktivní zapojení do života, schopnost jedince realizovat smysluplný život, schopnost neustále na sobě pracovat a naši bychom další a další.

Stáří je konečnou etapou stárnutí a jeho definice není snadná. Stáří můžeme definovat podle věku, fyzického nebo psychického stavu, rozsahem samostatnosti apod. Není zcela zřejmé co si pod tímto pojmem všechno představit a co vše do definice zahrnout. Vždy záleží na tom, z jakého úhlu pohledu se na stáří díváme. Přestože ve stáří vzrůstá vliv individuálních rozdílů. Je možné najít charakteristiky, které jsou pro toto období charakteristické a typické. Můžeme uvést například ukončení profesní dráhy, změna životního stylu, zpomalení psychomotorického tempa, zhoršení zdravotního stavu-případná závislost, ztráta partnera nebo poslední blízké osoby.

Stárnutí může být i úspěšné a zdravé a i velmi pokročilého věku se lze dožít v dobré kondici, pro níž je pak třeba nalézt smysluplné uplatnění.

2. Prognózy stárnutí obyvatelstva

Demografické stárnutí se v současné době stává jednou ze závažných a diskutovaných společenských otázek. V následující kapitole se zaměřím na předpokládané stárnutí populace České republiky do roku 2065 podle výsledků střední varianty projekce Českého statistického úřadu dostupného z internetového portálu demografie.cz, dalším zdrojem je Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2008–2070.

(Dostupné online: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Prognóza_2010.pdf)

Demografické stárnutí je proces, při němž se postupně mění věková struktura obyvatelstva takovým způsobem, že se zvyšuje podíl seniorů a snižuje se podíl dětí mladších 15 let. Je to tedy stav, kdy starší věkové skupiny početně rostou rychleji než populace jako celek. Hlavní příčinou demografického stárnutí je spolu s poklesem porodnosti ještě trvalý pokles úmrtnosti vedoucí k dožívání se vyššího a vysokého věku.

Důsledky demografického stárnutí se dotýkají všech sfér sociálního a ekonomického vývoje a nejčastější obavy vyvolávané změnou věkové struktury se pojí s udržitelností financování důchodového systému, růstem nákladů na sociální zabezpečení a zdravotní péči a nedostatkem pracovních sil na trhu práce. Proces populačního stárnutí se nicméně promítá též do postavení seniorů ve společnosti i do sféry soukromé, do mezigeneračních vztahů a vztahu uvnitř rodiny. (Dostupné z http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824.)

Ve výzkumu se vymezuje a pracuje s pojmem stáří následovně. Za počátek stáří se považuje ukončení pracovního poměru a odchod do důchodu. Tím je vytvořena zvláštní sociální kategorie - kategorie starých osob, definovaných jako závislá skupina, jejíž členové by neměli pracovat, ale naopak potřebují ekonomickou a společenskou asistenci, kterou mají poskytovat mladší členové společnosti.

Nyní uvádím přehled složení obyvatelstva s výhledem do roku 2065.

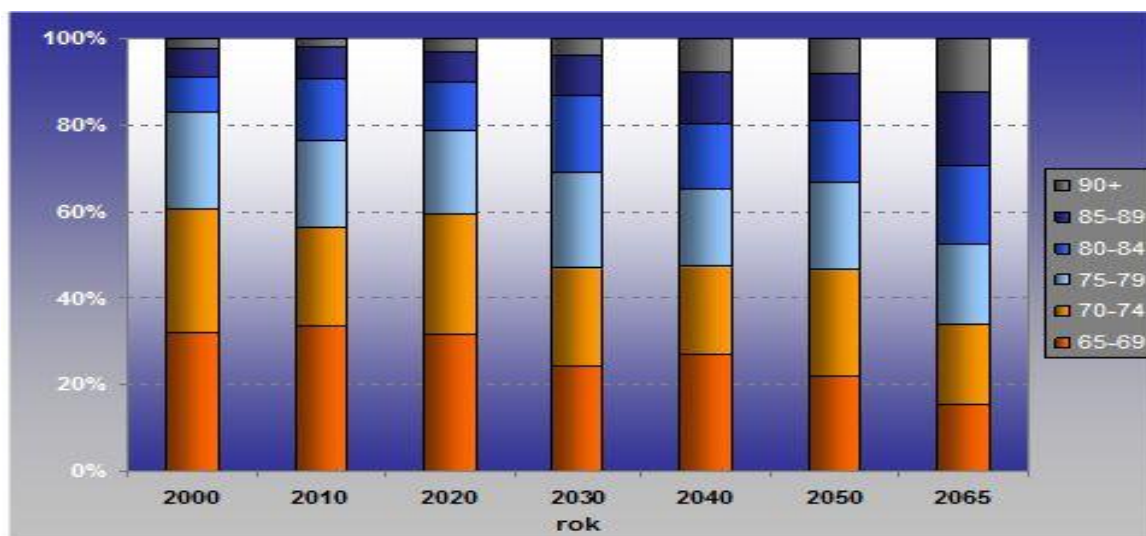
Věk	2000	2010	2015	2020	2025	2035	2045	2055	2065
0-14	16,4	14,2	15,1	15,6	14,9	13,0	13,3	13,9	13,2
15-64	69,8	70,6	67,2	64,4	63,4	62,5	57,0	53,7	54,6
65+	13,8	15,2	17,7	20,1	21,7	24,5	29,6	32,4	32,2

Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065

Zdroj: Český statistický úřad; Online: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824.

Vidíme, že zatímco na počátku podíl dětí do 15 let nad poproduktivní složkou převažoval, v následujícím období dochází k převaze procentuálního zastoupení osob starších 65 let a tato převaha se do budoucna bude stále zvyšovat. Nárůst podílu této složky obyvatelstva přitom nebude již zejména na úkor složky dětské, ale půjde roku v ruce především s poklesem podílu produktivní složky obyvatelstva. Znamená to tedy, že se bude zvyšovat počet neproduktivních osob a zároveň snižovat počet osob v produktivním věku.

Velké změny nastanou také v samotné skupině seniorů, tedy osob nad 65 let. V roce 2010 třetinu všech seniorů tvořila věková skupina 65-69 let, tak v roce 2065 bude tato věková skupina zaujímat pouze 15% a zvýší se počet seniorů ve věku 70 a více let. Znamená to tedy, že skupina seniorů 70-79 let vrostle dvojnásobně a skupina osob ve věku 80 a více let dokonce více než čtyřnásobně. Vše vidíme v následujícím grafu.

Věková struktura seniorů

Zdroj: Český statistický úřad; Online: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824.

Z grafu jasně vidíme, že samotná seniorská populace stárne. A bude přibývat starých seniorů, což bude mít své důsledky pro celou společnost. Bude pravděpodobný nárůst sociální a zdravotní péče o tyto osoby.

Závěrem této kapitoly by mělo být to, že bychom neměli výsledku těchto studií brát na lehkou váhu. Cílená a strategická příprava je na místě. Každý z nás by se měl na stáří myslet a činy svého jednání vidět dalekosáhleji. Mám tím na mysli, snažit se zabezpečit, co možná nejlépe v produktivním věku, myslet na své zdraví, udržovat dobré rodinné vztahy a podobně.

3. Důsledky stáří a stárnutí

Stárnutí a stáří přináší jednotlivcům řadu problémů a nepříznivých důsledků. „Nejlepší prevencí předčasného stárnutí a prostředkem k prodloužení aktivního života je, kromě zdravého způsobu života a prevence vzniku onemocnění, aktivní využívání zkušeností a schopností, které byly získány v průběhu celého života. Se zvyšujícím se věkem klesá fyzický potenciál, psychický potenciál se však tak rychle nesnižuje, může dokonce i růst a starý člověk může dlouhou dobu získané zkušenosti a vědomosti využívat.“

(Dostupné z <http://www.czrso.cz/clanky/zmeny-v-socialnim-postaveni-ve-stari-socialni-exkluze-a-agei/>)

Především sem patří:

(Zavázalová 2001, str. 20)

- **snížení a ztráta soběstačnosti.** S tím souvisí problémy se zajišťováním denní péče o sebe i domácnost;
- **zhoršující se zdravotní stav.** Dochází k postižení tělesných funkcí, důležitých pro udržení soběstačnosti;
- **zajištění přiměřených finančních prostředků,** které by měly zabezpečit přiměřenou životní úroveň;
- **zabezpečení adekvátního bydlení;**
- **ztráta životního programu.** Často je to velký problém po odchodu do důchodu, kdy je potřeba najít vhodné aktivity pro vyplnění volného času, utváření nových denních stereotypů, úprava denního rozvrhu;
- **problémy psychologické** – zvládání rizikových situací, problematika psychické aktivity, rodinné a společenské kontakty, nebezpečí sociální izolace, jako je osamělost, opuštěnost.

Kardinálními problémy jsou nesoběstačnost a osamělost.

Uvedla jsem nástin problémů, které s sebou stárnutí přináší. Každý vidíme a na první pohled poznáme seniora. Fyzické změny, ke kterým dochází, jsou nám známé. Ráda bych zmínila, ale i oblast psychiky, která na první pohled vidět není.

V průběhu stáří se setkáváme s psychickými změnami, které jsou považovány za jeho normální součást. Psychické změny ve stáří jsou ovlivňovány mnoha faktory a

jejich celkovým působením dojde ke snížení odolnosti organismu a snížení schopnosti adaptovat se na nové podněty, zejména pokud je takových podnětů mnoho. (Kalvach, 2006)

Ve stáří se objevuje zpomalení psychomotorického tempa, kdy je tedy velice vhodné dát člověku větší prostor a čas pro vykonávání činností, které chce právě dělat. S psychomotorickým zpomalením souvisí dále snadná psychická unavitelnost. Ta se nejčastěji projevuje v tzv. zabíhavém myšlení, což je snížená schopnost udržet myšlenku, anebo jí naopak opustit. Člověk najednou neví, co chtěl dál říci. Může se také objevit problém s výbavností, to zejména jmen a názvů. (Jarolímová 2007, in Vybrané kapitoly z gerontologie)

Dlouhodobá paměť bývá ve stáří většinou dlouho funkční. Staří lidé rádi vzpomínají na staré časy, své mládí. Pokud si o tom mohou povídat, dává jim to pocit bezpečí a jistoty. (Jarolímová 2007, str.64).

Co se týká citového prožívání jsou starší lidé často senzitivnější. Zejména rodinné záležitosti vnímají velice citlivě. To nám může také do jisté míry vysvětlovat, proč se senioři případné problémy, například právě ve formě určitého násilí, zdráhají řešit a svěřit okolí. Význam rodiny s věkem stoupá, ubývá jiných sociálních kontaktů a rodina se proto stává ještě více důležitá. Starý člověk stejně jako mladý potřebuje, aby ho někdo potřeboval. Samozřejmě někdy člověk chce být sám, ale je to rozdílné od toho cítit se sám.

Ve stáří je normální stav, kdy je člověk v dobré fyzické i psychické kondici. Je ale třeba připustit, že stáří je i obdobím, kdy některé nemoci a poruchy přicházejí a život ovlivní. Cílem všech opatření by mělo být zlepšení zdravotního stavu, soběstačnosti a kvality života seniora.

4. Násilí na seniorech

V dnešní době již začíná být problém domácího násilí veřejný, který se netýká jen osob v něm figurujících. Dostává se do povědomí společnosti jako závažný celospolečenský problém. Jde o fenomén, který je velice nebezpečný a poškozující.

Je důležité se tímto tématem zabývat a musíme si uvědomit, že násilím netrpí pouze ženy a děti, ale právě i senioři a muži. Existuje tedy celá řada skupin osob ohrožených tímto problémem. V této práci se vyčleňuji pouze na téma zaměřené na seniory. Primárně rozděluji násilí na násilí páchané v rodině a na násilí páchané mimo rodinu.

Domácí násilí je typ násilí, který je dle statistik velmi rozšířený. Současně je však nejméně kontrolovaný. *“Domácí násilí je definováno jako fyzické, psychické nebo sexuální týrání mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti.”* (Čírtková, Vitoušová a kol., 2007, s. 108.)

4.1 Násilí páchané v rodině

Domácí násilí je jedním z velice rozšířeného typu násilí. Tento pojem v sobě skrývá mnoho podob násilí, které následně uvádím. Domácí násilí se odehrává doma, skrytě a za zavřenými dveřmi.

Pokud se začneme o domácí násilí zajímat blíže, můžeme si všimnout, že se poměrně často objevuje v našem okolí. Nemusí to být přímo u našich známých, ale například v televizi. V televizi i v tisku se pravidelně objevují životní příběhy spojené s tímto fenoménem (Buskotte, 2008). Osobně mne téměř vždy dost šokují, zejména proto, že se tyto často kruté věci dějí právě v rodině, mezi lidmi si vzájemně nejbližšími, kde krutost a dlouhodobé trýznění často nezná hranic.

Rodina a její funkce

Rodina je základní lidskou jednotkou každé společnosti, plní funkci reprodukční, biologickou, společenskou, je důležitou institucí pro učení se rolím a zejména sociálním dovednostem, je významnou institucí pro utváření a rozvoj emocí a hodnotového systému, stejně tak jako je nenahraditelná pro utváření vazeb a vazbového chování mezi členy rodiny. Existence rodiny je také závislá na utvoření domova, tedy před veřejností skrytého soužití jejích členů v podobě bytu nebo domu. Definování násilí a skutečnost,

že se násilí odehrává v rodině seniora, vede k rozlehlé stupnici pocitů, které se v seniorovi odehrávají (Pokorná, 2009). Přijetí toho, že se obětí násilí může stát kdokoliv z nás, že se jedná o situaci opakující se, znamená ohrožení naší představy o tom, že domov je bezpečné místo a že doma je člověk v bezpečí a milován (Marvánová-Vargová, 2008).

„Násilí páchané na seniorech je každý projev násilí, který má, nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální nebo duševní újmu člověka, spolu s vyhrožováním těmito činy, zastrašováním a úmyslným omezováním svobody. A to, děje-li se tak ve veřejném či soukromém životě.“

Upravená Deklarace OSN proti násilí na ženách, ekonomická a sociální rada, 1992

V literatuře jsem se setkala s rozlišením mezi druhy násilí a mezi formami násilí. Formu násilí můžeme chápat jako rozlišení toho, mezi jakými skupinami lidí se násilí odehrává. To znamená například: muž-žena, žena-muž, rodič-dítě, dítě-rodič. Těmito dvojicemi chci naznačit, že násilí může pocházet z obou stran uvedené dvojice.

Pokud se budeme zajímat o formu násilí páchaného na seniorech, tak se nám nyní odkryjí druhy násilí, které se mohou objevit. (Bednářová, 2009)

Druhy nebo také kategorie násilí na seniorech uvedu podle studijního materiálu o problematice domácího násilí (Bednářová 2006, str.16) a podle internetového portálu (Dostupné z <http://www.magdalenium.cz/index>)

Jednotlivé druhy domácího násilí se většinou prolínají a zpravidla se nedějí izolovaně. Nejčastější je násilí fyzické, které doprovází násilí psychické. Primárně byly druhy násilí vysledované na partnerském násilí, které se bohužel objevují i v jiných vztazích než partnerských. Uvádím následující rozdělení:

1. Fyzické násilí

Je nejvíce viditelné, zanechává stopy v podobě modřin, popálenin, jizev, zlomenin a podobně. Pokud je útok velice brutální může vést až k přímému ohrožení života a k následné smrti.

Konkrétními projevy jsou například: strkání, facky, bití pěstmi, tahání za vlasy, pálení, kopání, ohrožování zbraní, házení předmětů, svazování a přivazování obětí, ohrožování zbraní, nožem, kroucení rukou, odpírání jídla a spánku apod.

2. Psychické násilí

Obvykle souvisí a je páčáno spolu s fyzickým násilím, ovšem může se vyskytovat také samostatně. Nastupuje velice plíživě a zpočátku nebývá rozpoznáno. Je těžko prokazatelné, protože na první pohled není poznat, zda je senior opravdu psychicky týraný.

Psychickým násilím rozumíme slovní týrání, ponižování, zesměšňování, permanentní kontrola, vyslýchání, vyhrožování, snižování osobních kvalit, znevažování schopností oběti, rozhodování za oběť apod.. Dlouhodobé psychické násilí může u oběti vést k neurotickým projevům, psychosomatickým onemocněním nebo psychiatrickým diagnózám.

3. Emocionální násilí

Mohlo by být zařazeno i pod psychické násilí. Zde se jedná o druh násilí, které je zaměřeno na osoby, ale i např. zvířata, ke kterým má ohrožená osoba citovou vazbu. Jde tedy obvykle o vyhrožování poškození osob, které se vyskytují v nejbližším okolí ohrožené osoby-děti, sourozenci, rodiče. Mohli bychom do této kategorie zahrnout i ničení osobních věcí, jako jsou fotografie, dárky, věci vzpomínkového charakteru.

4. Sociální násilí

Sociální násilí spočívá v izolaci oběti před okolním světem. Probíhá to skrz kontrolu telefonu, pohybu osoby mimo byt až domácím vězením. Může se objevit kontrola volného času, sociálních kontaktů, jde o sociální izolaci ohrožené osoby. (Čechová, 2007)

Pokud osoba ztratí kontakt s okolím, nemá možnost konzultovat s někým svoji situaci a následně ji řešit. Ztrácí schopnost vnímat realitu-zná jen „svoji realitu“, kde je násilí přítomno.

5. Ekonomické násilí

Tento druh násilí se týká základních potřeb a to financí, jídla, bydlení, ošacení. Agresor často znemožňuje oběti využívat a hospodařit s vlastními financemi. Tím docílí ekonomické závislosti oběti. Nemá vlastní peníze a tudíž je celý chod života oběti závislý na agresorovi. Ekonomické násilí je i situace, kdy je senior nucen odevzdávat svoje finance, ale i stav, kdy například ještě vydělává a o jeho financích rozhoduje další osoba. Stává se, že odmítá oběti poskytovat stravu, ošacení, musí se doprošovat o každou korunu a musí být vše řádně vyúčtováno, aby agresor věděl, na co byly peníze použity.

Právě finanční závislost je často důvodem, proč se senior bojí svému trýzniteli postavit a svou nelehkou situaci řešit.

6. Sexuální násilí

Zahrnuje znásilnění, vynucování pohlavního styku, nebo určitých praktik. Jednání s ohroženou osobou jako se sexuálním objektem.

Neobjevuje se tak často jako v partnerském násilí, ovšem jsou známé případy, proto je nutné i tento druh násilí uvést.

4.2 Násilí páchané mimo rodinu

Nebezpečí v podobě násilí nečihá jen v rodině, ale mimo rodinu je přítomno bohužel také. Jde o násilí, které se může objevit v různých zařízeních pro seniory, dále ale také uvádím různé druhy násilí, kterého se dopouští společnost, která se chová k seniorům různým diskriminačním způsobem, nebo využívá určitých nekalých praktik. Vše, kdy dochází k upírání práv jedince a nerespektování jeho osoby, je možné zařadit do této kategorie násilí, které je pácháno mimo rodinu.

Institucionální násilí

Tento druh násilí můžeme také najít pod označením ústavní násilí. V různých zařízeních může docházet k fyzickému i psychickému týrání seniorů, kteří jsou často na personálu zcela závislí. Násilí zde může mít stejnou podobu jako v domácím prostředí a jeho odhalení proto nemusí být jednoduché. Jde často opět o problém za zavřenými dveřmi, když v tomto případě ne svého domu, ale pokoje. Jedná se o velmi závažný problém, protože osamělí, závislí, často dementní obyvatelé zařízení jsou mimořádně bezbranní proti všem formám týrání a zanedbávání.

Jedná se o násilí, které se odehrává tedy například v nemocnicích, léčebnách dlouhodobě nemocných, domovech důchodců a domech s pečovatelskou službou. Ústavního násilí se na seniorech nejčastěji dopouští pracovníci zdravotní nebo sociální služby, dobrovolní pečovatelé a lékaři.

Ústavní násilí zahrnuje bezdůvodné omezování osobní svobody, přivazování, odpírání jídla, odpírání pití, ponižování, zanedbávání, zdůrazňování nadbytečnosti, nadměrné podávání léků, ignorování požadavků. Často není respektován stud pacientů a klientů, právo na soukromí a lidskou důstojnost, není brán zřetel na emocionální a sociální

potřeby seniorů a mnohdy dochází až k porušování základních lidských práv. (Loucká,1999)

Je velké množství projevů násilí, samozřejmě sem musíme zahrnout veškeré typy násilí, které jsem definovala u násilí v rodině. Jde tedy o násilí fyzické, psychické, emocionální, ekonomické, sociální, sexuální.

Ageismus

U této podkapitoly vycházím zejména z literatury Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří (Tošnerová, 2002).

Se vznikem kultu mládí, kdy se upřednostňují mladí lidé, vzniká zákonitě i opačný extrém a to je ageismus. „*Jde o slovo, které nemá český ekvivalent. Pojem je odvozen od anglického slova age, který znamená věk, stáří. Ageismus je potom společenský předpoklad vůči stáří.*“ (Tošnerová, 2002, str. 6)

Dnes je ageismus vnímán jako negativní představy o stáří a starých lidech, zahrnuje předsudky a diskriminaci starší osoby nebo i celé skupiny. Věková diskriminace může vést k segregaci ze společnosti a vede k neuznávání rovnosti starších a mladých, k omezování práv,

U ageismu mluvíme o stereotypech, které negativně vykreslují stáří, ovšem bez pravdivého základu. Stereotyp je určitý vzorec myšlení nebo chování, který má určitá společenská skupina k jiné. Ze stereotypu vychází předsudky, jež je kriticky nezhodnocený úsudek, který je ovlivněný emocemi a na jeho základě plynoucí postoj ke určité skupině či osobě (Encyklopedie Diderot).

Ageismus se nejčastěji projevuje ve sféře práce (propouštění či nepřijímání starších pracovníků), v rodině (nezájem o starší příbuzné), ale důkazy o diskriminaci se objevují i ve sdělovacích prostředcích, nových seriálech, v humoru i ve zdravotnictví. Diskriminace je evidentní i na sociální a politické úrovni.

Mediální násilí

Je to násilí i diskriminace prezentovaná v médiích. Často je seniorská tematika referována znevažujícím způsobem, ať už jde o reklamy či nevhodné a nesprávné formulace.

Je zvláštní formou násilí a jeho podstatou je mezigenerační konflikt. V televizním vysílání v obrazovém doprovodu, kdy se mluvené slovo obsahově týká stárnoucí, či

staré generace, v obraze se zpravidla objevují senioři v devalvujících pozicích, v nedůstojném oblečení, s neodmyslitelnou hůlkou. Často bývá opomenut souhlas s takovou prezentací. Jde zkrátka o dvě formy, první je prezentace násilí ve filmech a dále dehonestující informace o některé skupině obyvatel, v našem případě o populaci seniorů.

Systémové zneužívání

Vyznačuje se druhotným ubližováním. To znamená, že osobě, která je obětí násilí, dále ubližuje ten, u koho hledá pomoc. Děje se tak například v rodinách, kde senior marně hledá pomoc. Pak také u soudu a na policii při několikrát opakovaném výslechu, kdy je senior vystaven velkému stresu z nejen dané situace, ale také z vlastních vzpomínek.

Je působeno tím systémem, který je odpovědný a kompetentní pro pomoc a ochranu seniora. Příklady takového týrání jsou:

- seniorovi je upřeno právo na informace – nedostatečné seznámení s legislativou, neochota pomoci u lékaře, na úřadě apod.
 - je mu upřeno právo být slyšen
 - zanedbávání, špatná péče v denních zařízeních, v nemocnici, v ústavní péči apod.
 - trauma způsobené necitlivými či zbytečnými lékařskými prohlídkami
 - úzkost způsobená v rámci kontaktu se soudním systémem (např. protahování slyšení či poškozování stavu zbytečnými opakovanými otázkami...)
 - odepření rodičovských práv na informovanost a na účast na rozhodování, kdykoliv je to pro dobro dítěte
 - nedostatečné služby či zdroje pomoci
- (Vaničková 1995, str.33)

Nevhodné chování nebo postoje poskytovatelů péče

Pokusím se ještě možnosti násilí mimo rodinu zbagatelizovat z pohledu pracovníků a jejich činnosti. Uvedu tedy chování pečovatелů a pracovníků, kterým se dopouštějí určitého násilí na seniorech. Ne vždy se totiž násilí musí projevit naplno a takřikajíc praštit do oka. V běžném životě jsou to mnohem častěji přehlédnutelné a

přehlížené způsoby chování. Metodický průvodce pro poskytovatele při zavádění standardů uvádí následující způsoby chování nebo postoje poskytovatele služby: (Čermáková 2003, str. 13)

- **zneschopňování** – zabránění uživateli, aby činil rozhodnutí, kterých je schopen: přeprat si drobné prádlo, chůze po schodech s berlí, oblékání uživatele personálem, protože je to rychlejší atd.;
- **infantilizace** – blahosklonné chování personálu, upravování oděvu klienta, zdrobňování (papat, nožička), hlazení po hlavě, používání výrazu – zlobí, používání kojenecké láhve k podávání tekutin atd.;
- **zastrašování** – vzbuzování strachu u klienta s cílem přimět ho k nějaké činnosti: vyhrožování hospitalizací při nedodržování diety, vyhrožování uzamčením pokoje při utíkání atd.;
- **nálepkování** – označování uživatele podle chování: ležáci, „ten, co se pořád svléká“, „ta zmatená“, nebo podle diagnózy: „ta dementní“;
- **stigmatizace** – viditelné označení oděvů a jiných osobních věcí klienta, používání „bryndáků“, poskytnutí jen lžice k jídlu, izolace určité skupiny klientů pouze ve vymezených prostorách;
- **nerespektování tempa** – podávání informací nevhodnou formou, nerespektování osobního tempa při denních činnostech jako je jídlo, oblékání, mytí, chůze;
- **zneplatňování** – pracovník dává najevo, že neuznává to, co uživatel říká a odpovídá mu káravě, nebo nevhodným žertováním;
- **odhánění** – odmítání klienta např. při klubových sezeních s tím, že by: „rušil“, „včera zlobil“, „nezvládl by kontrolu nad svým vyměšováním“;
- **zvěčňování** – manipulace s klientem bez upozornění, co chci udělat (polohování klienta), činnosti okolo klienta bez slovního doprovodu;
- **ignorování** – vcházení do pokoje klienta bez dovolení, zaklepání, výměna informací a komentáře o klientovi v jeho přítomnosti jako o třetí osobě;
- **vnucování** – nerespektování klientova práva na výběr, svobodnou volbu, nátlak na uživatele – nechat si ostříhat vlasy, protože je to praktické, nutit klienta vzít si čepici, protože je venku chladno;
- **vyrušování** – přerušování činnosti klienta, nebo narušování jeho soukromí, protože je čas oběda, koupele;

- **ponižování** – chování pracovníka, které poukazuje na neúčinnost, bezcennost a snižuje sebedůvěru klienta.

5. Znaky domácího násilí

Často vzniká otázka, co vlastně je považováno za hádku či běžnou rozepří a co již ne. Jaké jsou fakticky znaky, které už normální hádku či nesouhlas mezi účastníky kvalifikují jako domácí násilí.

Je složité na tuto otázku odpovědět, ale již existují určité znaky, které vystopovali pracovníci s oběťmi během své práce, které jsou pro domácí násilí typické. Platilo to zprvu pro partnerské násilí, ale užívá se v modifikované verzi i pro násilí na seniorech.

Je dlouhodobá etická otázka sociální práce, kdy a do jaké míry zasahovat do života klienta. A dle mého názoru je důležité, aby si sám klient uvědomil, že má problém, který je třeba řešit. To je u domácího násilí často dlouho dobu nerozpoznatelné, chování násilné osoby dlouho omlouvané a celá situace neřešená.

Jedním z možností jakých znaků si máme všimnout je následující rozčlenění.

(Dostupné:<http://www.mvcr.cz/clanek/domaci-nasili-institut-vykazani-a-dalsi-informace.aspx>)

1. **opakovanost** – jednání, které má svůj vývoj, opakované projevy, často trvá velice dlouhou dobu, intervaly mezi jednotlivými útoky se zkracují. Není to tedy jednorázový či ojedinělý incident
2. **postupný nárůst intenzity** – začíná zpravidla psychickým násilím, postupně se přidává fyzické násilí, útoky směřují proti lidské důstojnosti, posléze proti zdraví, mohou vyústit až v útoky proti životu
3. **jasné role** – násilí se odehrává mezi osobami, kde lze jasně rozlišit roli ohrožené a násilné osoby, role se nezaměňují, nejedná se o tzv. italská manželství, hádavé vztahy
4. **soukromí** – k násilí dochází zpravidla beze svědků, v soukromí společného obydlí, jednotlivé incidenty se však mohou odehrát i mimo soukromí, například v domově pro seniory

Další charakteristické znaky, které jsou přítomné u fenoménu domácího násilí. Jsou nyní podrobněji rozepsané (Bednářová a kol. 2006, in Studijní materiál o problematice domácího násilí).

- blízké vztahy- jedná se o soby, které jsou v určitém vztahu. Nejedná se o osoby, které se vzájemně neznají. Jedná se například o syna, dceru, profesionálního pečovatele apod.
- společné bydlení- násilná i ohrožená osoba žijí v jednom bytě, domě nebo specializované zařízení pro seniory a ohrožená osoba nemá možnost toto bydlení opustit
- společná propojenost- vzájemná úzká propojenost (vlastní děti, vlastní společný majetek, společný účet, často mají společný okruh přátel, závislost na pečujícím apod.). Pro oběť je velice složité odejít, protože riskuje, že přijde nejen o děti (i pokud jsou právě ony agresory), ale i o přátele a často nemá žádné finanční prostředky nebo ani fyzickou sílu takový krok učinit
- asymetrie ve vztahu- určující znak projevující se bezvýhradnou mocí na straně násilné osoby a naprostou bezmocí oběti, která je dlouhodobě udržovaná v závislém postavení. Jedná se o nerovnoprávné postavení, kdy si násilná osoba vynucuje absolutní poslušnost a podřízenost.
- dlouhodobost- násilí trvá často několik let a stále eskaluje
- opakující se ataky- domácí násilí představuje nepřetržitý koloběh útoků, ať již slovních nebo fyzických, přerušovaný fázemi usmiřování, slibů a období relativního klidu, které se však postupně zkracuje, zatímco období vytváření napětí a útoků se rozšiřuje
- stupňující se agresivita- útoky jsou s každým dalším opakováním brutálnější, objevila-li se na počátku rozvíjejícího se domácího násilí facka, na jeho konci může být vysoce nebezpečný fyzický útok, který zanechá celoživotní stopy a může vést k ohrožení zdraví oběti
- skrytost- většinou je násilí skryté a odehrává se za zavřenými dveřmi domova, avšak zkušenosti z praxe ukazují, že se násilí může přenést i na ulici v případě, že ohrožená osoba vyhledá pomoc a začne se odpoutávat od násilí a odejde ze společné domácnosti. Také se samozřejmě může násilí objevit v ústavní péči, ale i zde je skryté.
- obtížná postižitelnost a kontrolovatelnost- vzhledem k tomu, že násilí na seniorech není vystaveno zrakům veřejnosti, odehrává se v soukromí bytu/pobytového zařízení je jakýkoli zásah do tohoto teritoria obtížnější a také

dokazování násilí je složitější. V současné době již existují metodiky, které rozpoznání domácího násilí ulehčují.

6. Dynamika násilí

Domácí násilí je dlouhodobý způsob chování pachatele k oběti. Chování pachatele se mění v určitých cyklech. K násilnému chování nedochází permanentně, ale střídá se s různě dlouhým obdobím klidu. Tento fakt může vysvětlovat, proč některé oběti ve vztahu stále setrvávají, právě díky zmíněným obdobím klidu.

I tento jev byl zprvu vysledován na partnerském násilí, kvůli přehlednosti ponechávám tuto terminologii.

„Cyklus násilí se skládá ze tří oddělených a odlišných fází:

Fáze narůstání tenze – zahrnuje mírné incidenty (verbální agresi – kritizování, nadávky, facky apod.), u oběti se zvyšuje napětí a strach z možného násilí a oběť se snaží odvrátit budoucí eskalaci násilí.

Fáze násilí – relativně krátká fáze, která může trvat několik minut, ale i hodin, v jejímž průběhu tenze z předchozí fáze eskaluje v otevřené násilí a může mít za následek zranění, případně až smrt.

Fáze „líbánek“, klidu – situace se uklidní, v průběhu této fáze se násilník omlouvá, slibuje, že násilí se už nebude opakovat, projevuje lítost nad svým chováním.“ (Vargová, Vavroňová 2006)

V období „líbánek“ se pachatel omlouvá, ale přesto často připisuje vinu svého chování oběti. Kdyby se oběť chovala jinak a změnila by své chování, nikdy se již násilí z jeho strany nebude opakovat. Zkrátka svaluje vinu na druhého, i když ze strany oběti nebyl dán žádný podnět k takovému chování. Tato fáze je zpočátku nejdelší, ovšem postupem času se stále zkracuje, až může zcela vymizet. Nahradí ji fáze druhá, fáze narůstání tenze spojená s atakou vůči oběti. Pokud se fáze ještě střídají, odrazují oběť od odchodu a násilníka nenutí ke změně svého chování, protože vždy jen na chvíli „uklouzne“.

Model dohledu a moci nad obětí

Následující diagram zobrazuje, jakými prostředky uplatňuje násilník moc vůči své oběti. Vybírám z diagramu a dále rozepisuji pouze prostředky, které se týkají tématu násilí na seniorech, původně je tento model vytvořen pro násilí v partnerském vztahu.

Moc a kontrola

Zdroj: *Dneska Tě ještě nezabiju!: zpráva o stavu domácího násilí*. Rosa a.s. 1997, s. 55, upraveno.

- Izolace – Násilník kontroluje, co oběť během dne dělá, s kým se stýká a o čem s kým mluví. Snaží se oddělit seniora i od posledních známých, neumožňuje mu návštěvy apod.
- Emocionální zneužívání – Násilník oběť ponižuje, vzbuzuje v ní pocity méněcennosti. Objevují se věty, že senior je k ničemu, jen přiděluje práci apod.
- Ekonomické zneužívání – Násilník seniorovi sebere veškeré jeho finance, nebo se snaží nad velkou částí rozhodovat. Objevují se rodinní příslušníci na návštěvě seniora pouze v době výplaty důchodu apod.

- Sexuální zneužívání – Násilník nutí oběť k sexu a k sexuálním praktikám proti její vůli. Sice je tento problém spíše u partnerského násilí, ale ani zde ho nelze vynechat.
- Výhrůžky – Násilník vyhrožuje, že udělá něco, co oběť poškodí, například jí vezme oblíbené věci, spáchá sebevraždu, pomluví ji, apod.
- Zastrahování – Nejen slovně, ale i činy, gesty, ničením věcí apod.

7. Následky násilí

Pokud žijeme život, v němž je přítomný nějaký druh násilí, dochází k procesu viktimizace. Tento pojem uvádí více autorů, vycházím z pojetí Čírtkové s Vitoušové. Pojem viktimizace označují jako proces zraňování a poškozování jedince. Viktimizace se běžně rozděluje na primární a sekundární.

Primární viktimizace je přímá újma, kterou způsobí pachatel násilí své oběti. U primární viktimizace můžeme pozorovat vznik tzv. primární rány – to je prvotní újma oběti – ať už psychická, fyzická nebo materiální. „K primární viktimizaci dochází vždy, když se jedinec stane obětí trestného činu.

Sekundární viktimizace je častá, ale nikoliv povinná fáze. Dochází k ní až v době po spáchání trestného činu a nesouvisí již s konáním pachatele.“(Čírtková, Vitoušková, 2007, str. 12) sekundární viktimizací se rozumí druhotné zraňování oběti, jež je způsobena například reakcí formálních institucí, reakce okolí, nebo také medializace kauzy. Přítomnost dalšího vyšetřování oběti ubližuje a stresuje. Můžeme pozorovat vznik tzv. sekundárních ran, které se projevují rozvojem pocitu nespravedlnosti. Rozvíjí se porušení lidské důstojnosti. Velmi výrazný je i pocit izolace. Ten si ale částečně upevňuje i samotná oběť, která se často uzavře sama do sebe a odmítá kontakt s okolím. Zmírnit tento pocit by měla odborná pomoc.

7.1 Posttraumatická stresová porucha

„Již po krátké době, je oběť situací zmatena a často se nedokáže bránit. V dlouholetém vtahu s přítomností násilí se u oběti mnohdy projeví posttraumatická stresová porucha tzn. reakce na závažný stres-projevuje se depresí, úzkostí, strachem apod., ale i naučenou bezmocností či beznadějí.“ (Huňková, 2004, str.6)

Tato porucha se tedy může rozvinout na základě působení závažného stresoru. Příznaky jsou obdobné, ať už je oběť vystavena násilí v partnerských vztazích, znásilnění nebo únosu, avšak pokud je traumatická situace záměrně působena blízkým člověkem, bývá problém složitější a déle řešen. (Marvánová-Vargová, 2008, str. 42)

„Týrané osoby vykazují projevy posttraumatických reakcí ve formě únikových tendencí (popírání, apatie, strnulost, izolace, deprese, disociace, bagatelizace), také četné flashbacky. Objevuje se zvýšená vznětlivost, úzkostnost, přecitlivělost, panika, obsese,

hyperaktivita, nervozita, snížené sebevědomí apod. U týraných můžeme identifikovat také zvýšenou úroveň pocitu bezmocnosti a bezradnosti, strachu a deprese jako reakce na ztrátu iluzí ve vztahu ke světu, prvotního sebepojetí, ztrátu pocitu síly a smysluplnosti.“ (Špaténková 2004, str.108-109)

Velký vliv na posttraumatickou stresovou poruchu má bezesporu síla a intenzita vedeného útoku agresora. Vše závisí rovněž na psychické odolnosti oběti, jejím hodnotovém systému, myšlení, kultuře, prostředí a dalších faktorech, které mají nemalý podíl na konečné reakci napadené osoby, v našem případě seniora.

7.2 Stockholmský syndrom

V roce 1974 při bankovní loupeži byli ve Stockholmu zajati čtyři lidé jako rukojmí. Lidé zde byli drženi po dobu šesti dnů. Během této doby se mezi zajatci a únosci vytvořil specifický vztah. Oběti začaly vnímat policisty jako nepřátele a své únosce různými způsoby bránily. Stockholmský syndrom se rozvine v případě, že jsou splněny následující čtyři předpoklady:

- Život oběti je v ohrožení
 - Oběť nemůže uniknout, anebo se domnívá, že únik není možný
 - Oběť je izolována od okolí
 - Pachatel své oběti projevuje přechodně jistou míru náklonnosti či laskavosti.
- (Vargová 2006, str.39)

Z výše uvedeného vyplývá, že „tento jev spočívá ve vytvoření silné emocionální vazby mezi násilníkem a jeho obětí. Jinými slovy řečeno, jde o identifikaci oběti s jednáním násilníka, kdy se oběť snaží zavděčit svému trýzniteli, pomáhat mu a chránit ho, čímž si podvědomě vykupuje jeho shovívavost a ochranu svého života.“ (Huňková, 2004, str.6)

K důsledkům syndromu patří i fakt, že posléze mají oběti tendence omlouvat a hájit agresora na veřejnosti, před rodinou, kamarády.

7.3 Naučená bezmocnost

U obětí domácího násilí, se může objevit také jev zvaný „naučená bezmocnost“. Jedná se o specifický důsledek týrání oběti. Jako první si povšiml tohoto jevu M.

Seligman, a to v době, kdy prováděl experimenty na psech. „*Vytvořili si očekávání, že ať by dělali cokoli, ráně by se nevyhnuli; naučili se být bezmocní.*” (Hunt 2000, str. 321)

Jejich reakce je obdobná jako u lidí. Ti reagují na jakékoliv agresivní jednání v počátku vztahu, kdy se snaží nějakým způsobem bránit. Avšak po určité době zjišťují, že ať kladou jakýkoliv odpor, nedostává se jim žádného pochopení, ale jsou více a více trýzněny. Tyto osoby postupem času rezignují a jejich odpor se stává pouze pasivním. „Týraná osoba má z násilníka vystupňovaný strach, který ochromuje její spolupráci s krizovými centry i policií. Vůči násilníkovi se chová vstřícně a ustupuje mu, aby předešla explozím. Není schopna situaci racionálně vyhodnotit a pochopit, že násilí svým chováním sama nevyprovokovala.“ (Čírtková, 2008, str. 30)

Osoba, která prožije jakýkoliv druh násilí je ovlivněna v mnoha oblastech. Fyzické poškození, psychická traumata vedou k dalším problémům. Byla prokázána nižší výkonnost v práci, následně spojená s rizikem ztráty zaměstnání, a z toho vyplývající ekonomický nedostatek, snížení sociálního statusu. U obětí se mohou rozvinout mnohé emoční poruchy i poruchy chování.

„Psychické důsledky prožitého násilí:

- nízké sebevědomí a sebeúcta;
- deprese; pocity úzkosti; nesoustředěnost; rychlé střídání nálad;
- poruchy spánku; poruchy příjmu potravy;
- pocity odpovědnosti za násilí, pocity viny, popírání strachu a hněvu, který cítí;
- pocity studu (oběti se dlouhou dobu snaží situaci zvládat samy, vytěsnit násilí, přizpůsobit se, udělat vše pro to, aby k násilí nedocházelo);
- symptomy posttraumatické stresové poruchy (flashbacky, noční můry, opětovné prožívání traumatizujících zážitků);
- pocity bezmoci, sebevražedné myšlenky, problémy s alkoholem
- věří mýtům o domácím násilí, mají pocit, že selhaly“ (Vargová, Vavroňová 2006, str. 6)

8. Možnosti řešení násilí na seniorech

Pomoc seniorům často naráží na nezáměr okolí. Často zaznívá, že se o pomoci seniorům více píše a mluví, než reálně koná. Lidé jsou k sobě obecně čím dál více lhostejní a nezajímá je osud druhého, natož, aby se sám zainteresoval a vlastně si komplikoval svůj život s řešením složitých a často dramatických lidských osudů.

Nikdo z nás bychom neměli být lhostejní k našemu okolí. Není zajisté jednoduché různé druhy násilí odhalit a často týraný svůj problém popírá a nechce si ho připustit, ale to by nás nemělo odradit a snaha dovést týraného k životu bez jakéhokoliv násilí, by mělo být cílem.

V celé této kapitole vycházím hlavně z materiálu Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině (Tošnerová, 2002).

8.1 Kde hledat pomoc

Je mnoho situací, kdy senior potřebuje taktní a žádanou pomoc. Nevhodné chování nemusí dosáhnout prahu trestního činu a i tak je pro život seniora destruktivní a měl by se řešit.

Myslím, že každý ohrožený člověk přemýšlí, jak by se ze zapeklité situace dostal. Pro každého z nás je náš problém největší právě proto, že situaci musíme žít na vlastní kůži a je na nás jak si poradíme. Může se vyskytnout pocit, že řešení prostě neexistuje. Jak mi jednou řekl jeden kněz, i zjištění, že řešení neexistuje, je řešením. Ovšem nesmíme se s tímto tvrzením ztotožnit ihned, ale musíme zkusit všechny možnosti, aby se tato věta nepotvrdila. (Vitoušková str. 61)

Je celkem těžké pomoci člověku, který se stal obětí. Je složité tyto případy dokazovat, ale i vůbec objevit. Avšak nezůstaneme-li k sobě navzájem necitelní a lhostejní, mohla by se zlepšit situace alespoň některých lidí. Nastíníme si, kam se člověk může obrátit o pomoc nebo pro radu. A to, nejen člověk, který sám zakouší příkoří, ale také člověk, který by chtěl pomoci, ale není si úplně jistý jak.

Prvotní pomoc pro týrané seniory:

- Lékař, zdravotnické zařízení - při fyzické újmě je nutné obrátit se na lékaře, na zdravotnické zařízení. Dle Tošnerové (2002) doposud nejčastěji odhalí násilí na seniorech právě jejich lékař. Při velkém počtu starších osob, které využívají

služby lékaře, jsou právě lékaři, zdravotníci a pečovatelé, ti nejpovolnější při zjištění násilí.

- Policie - útok či týrání je nutné oznámit policii, stejně jako je možné zavolat policii v krizových situacích. Ve vyhrocených a ohrožujících situacích není na co čekat a povolání policie je nutností.
- Sociální odbor městského úřadu nebo obecního úřadu – po nahlášení podezření na přítomnost násilí v životě seniora, je sociální pracovník povinný situaci prověřit, řešit a sledovat celý případ. Povolat a navrhnout další služby, které jsou v rámci řešení případu vhodné a nezbytné.

Krizové telefonické linky pro ohrožené seniory

- Linky důvěry pro dospělé – jsou důležitou službou, na kterou je možné se v tísní obrátit. Pražské občanské sdružení Život 90 organizuje provoz linky „Senior telefon“. Centrum Elpida také organizuje linku pro seniory 800 200 007, její poslání je velice podobné jako u Senior telefonu.

Senior telefon 800 157 15 je jediná nonstop fungující a bezplatná telefonní linka v Česku. Na linku se obracejí senioři všech věkových kategorií se svými dotazy a problémy. Ročně má Senior telefon víc než 12 000 volajících – toto číslo stále roste a závažnost problémů, se kterými se senioři operátorům svěřují, stoupá. Na lince se v obrovské míře objevuje téma samoty, které někdy graduje až k sebevražedným tendencím; zastoupeny jsou i závažné ekonomické problémy a denně přibývá také případů týrání a domácího násilí.

(Dostupné: <http://www.zivot90.cz/146-novinky/562-vyjimecna-kampan-proti-nasili-na-seniorech-konci-na-senior-telefon-se-obratil-rekordni-pocet-tyranych-lidi>)

- Centrum Elpida – *Centrum Elpida je vzdělávací a kulturní centrum moderního typu s celopražskou působností.*

Provozují Linku seniorů 800 200 007. Je to bezplatná a anonymní telefonická služba pro seniory, osoby o seniory pečující a osoby v krizi. Nabízí volajícím důvěrný prostor pro sdílení jejich pocitů, provází je náročnými

životními situacemi, poskytuje jim smysluplné kontakty na další služby a instituce. Tím je podporuje v aktivním, nezávislém a důstojném životě.

(Dostupné: <http://elpida.cz/page.php?page=1>)

Organizace zaměřené na populaci seniorů

- Alzheimerovská společnost - vznikla na základě setkávání a spolupráce profesionálů v oboru gerontologie (lékařů, sester, sociálních pracovníků, studentů sociální práce a dalších), kteří se zabývali problematikou občanů postižených demencí. Postupně se členy ČALS stávali ti, jichž se problematika demencí týká nejvíce – rodinní příslušníci a pečovatelé. V současné době je Česká alzheimerovská společnost již respektovaným členem významných mezinárodních organizací – Alzheimer Europe a Alzheimer's Disease International. (Dostupné:<http://www.alzheimer.cz/uvod/>)

I na tuto organizaci je možné obrátit se o radu, právě u lidí s demencí, může být problém s dodržováním jejich práv, důstojnosti a se zajištěním života bez násilí. Společnost poskytuje dvě registrované sociální služby a to poradenství a respitní péči v domácnosti. Sama respitní péče může řadu problémů vyřešit. Pokud je rodinný pečovatel unavený, bez vidiny odpočinku, může sklouznout k nevhodnému chování. Pomoc, která se v podobě respitní péče rodině dostane, může být dobrý motivátor k další kvalitní péči o blízkého.

- Svaz důchodců v ČR – svaz organizuje mimo mnoho aktivit pro seniory také bezplatné právní a sociální poradny. Nacházejí se na Praze 4 – Donovalská, Budějovická, Praha 7 – Nábřeží kapitána Jaroše.
- Život 90 – „Jsme tu proto, abychom prohlubovali kvalitu života celé společnosti tím, že přispějeme svou humanitární činností k řešení specifických problémů seniorů, umožnili jim aktivně a smysluplně žít v jejich vlastním domově tak dlouho, jak je to jen možné, abychom provázeli seniory podzimem života tak, aby i jejich stáří plynulo důstojně.“ (Dostupné: <http://www.zivot90.cz/105-o-nas/148-poslani>)

Velice důležitá a aktivní organizace, která má velký vliv na život seniorů. Organizuje mnoho aktivit, vzdělávací a osvětovou činnost. Poskytují následující

sociální služby. Senior telefon-zmíněný výše. Tísňová péče Areion – poskytovatelem je dispečink tísňové péče, který monitoruje uživatele v jeho bytě a je s ním v oboustranném kontaktu. Centrum denních služeb – služby v průběhu celého roku. Odlehčovací pobytové a rehabilitační centrum – pro seniory o něž se nemůže starat jeho rodina a pečující rodině poskytnou péči například v době dovolené. Sociální a odborné poradenství - sociální poradenství; právní poradenství, psychologické poradenství, pastorační poradenství, přehled poskytovatelů sociálně zdravotních služeb; informace a poradenství ze sociální oblasti; informace a poradenství z oblasti zdraví; informace a poradenství o vzdělávání seniorů; nabídka divadel, kin, výstav, přednášek, vycházek a jiných akcí; nabídka cvičení a plavání pro seniory; nabídka pro volný čas, cestování a pobytů pro seniory.

- Občanské poradny – *poskytují informace, rady a pomoc všem, kteří se na ně obrátí. Jsou průvodcem občanů v jejich obtížích. Zajišťují, aby občané netrpěli neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností vyjádřit své potřeby či hájit své zájmy. Jsou nezávislým místem bezplatné, důvěrné a nestranné pomoci. (Tošnerová, 2002, str. 51)*

Role poraden je významná zejména ve vztahu ke zranitelnějším skupinám populace, mezi něž patří i staří lidé. Občanské poradny nalezneme na Praze 1- OP Jakubská, Communium Karoliny světlé. Praha 3- OP při sdružení Remedium, Praha 7- OP při farní charitě Praha 7, Praha 11- OP Donovalská.

Organizace specializované na týrané ženy

- Rosa o.s. – centrum pro týrané a osamělé ženy. Je nestátní nezisková organizace, která se ve své činnosti zaměřuje na přímou komplexní pomoc ženám. Smyslem je poskytnutí bezpečí, jistoty, posilování klientek, aby našly sílu a pomalu vlastními silami dokázaly situaci změnit. Poskytují 3 sociální služby – odborné sociální poradenství, azylové ubytování s utajenou adresou, telefonickou krizovou pomoc 241 432 466, SOS linku 602 246 102 a přímé internetové poradenství na poradna@rosa-os.cz

Organizace pomáhající lidem ohroženým násilím

- Bílý kruh bezpečí – poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů. Nalezneme zde poskytnutí právních informací, psychologické a sociální poradenství.
- Acorus – poskytuje osobám ohroženým domácím násilím komplexní odbornou pomoc směřující k překonání nepříznivé sociální situace a k opětovnému zařazení do života bez násilí.

8.2 Kdy ohlásit, že jde o týrání

Existuje mnoho nejasností a důvodů, kdy si můžeme říkat, zda týrání ohlásit. V mnoha případech nebude chtít oběť násilí situaci oznámit, aby došlo k právnímu postihu. Oběti mají právo o sobě samy rozhodovat a vyhledat nebo odmítnout služby spojené s řešením násilí.

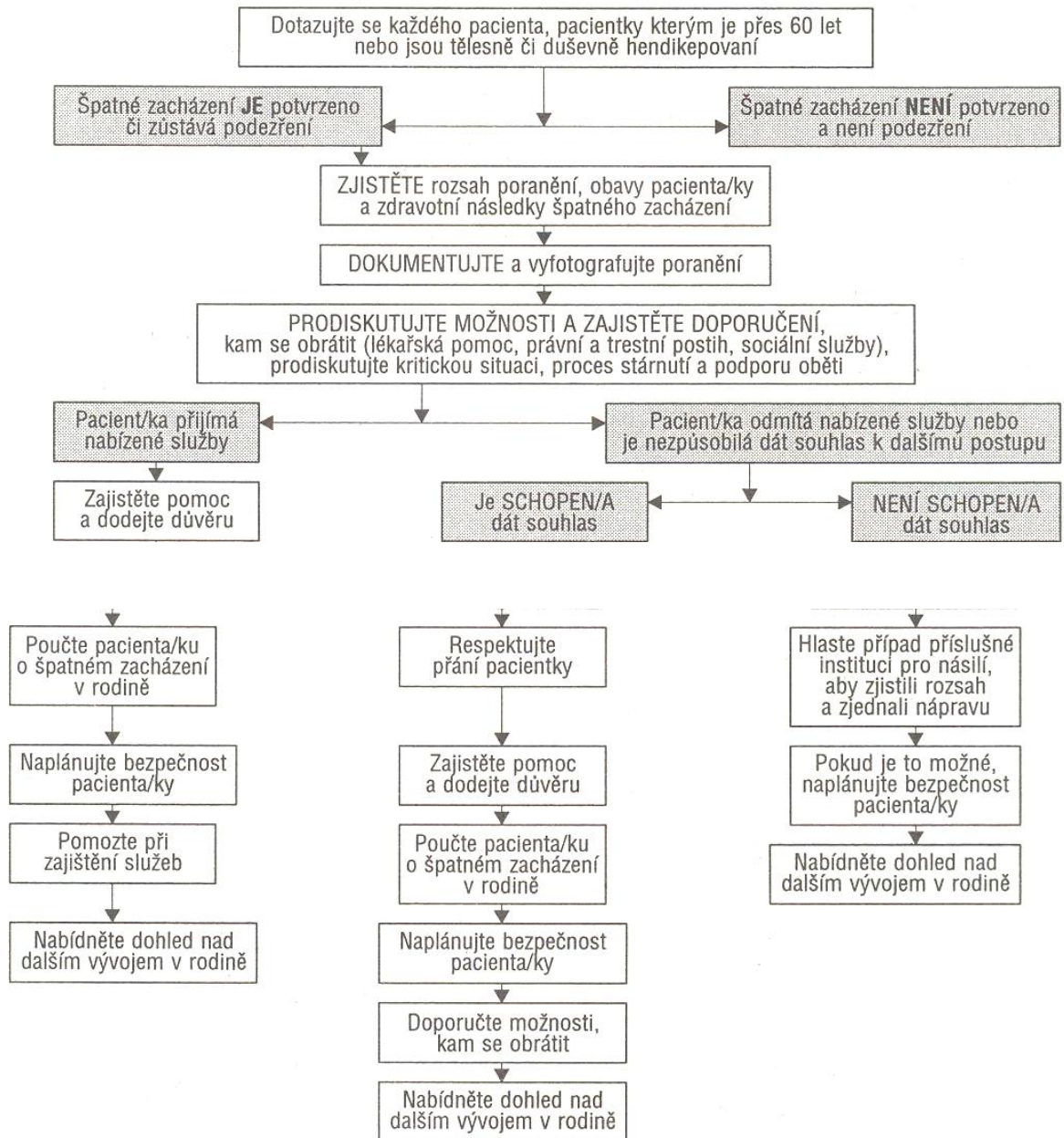
Oběti se obávají zejména vyloučení z rodiny (byť se zde objevuje násilí) a přemístění do ústavní péče. Někdo si může myslet, že jeho bezpečnost bude ohrožena právě v době, kdy případ ohlásí. Mnozí pachatelé jsou nejnebezpečnější, když zjistí, že jejich vztah a vláda nad obětí může skončit. (Tošnerová 2002, in Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině)

Při řešení situace, kdy je týrán či zanedbáván senior postupujeme dle pravidel uvedených v knize Pomoc obětem trestných činů (Čírtková, str.63)

1. Snažíme se zajistit bezpečí a ochranu zdraví seniora.
2. Respektujeme jeho přání na způsob řešení situace. (Přání seniora je často zůstat s rodinou.)
3. Snažíme se navázat dialog s rodinou a hledat řešení.

Zvláštní skupinu ohrožených osob tvoří lidé se závažnými chorobami, zejména s demencí. Často nemohou rozhodnout o vhodnosti řešení situace a ani vyjádřit svá práva. Poté zde hrají roli zdravotníci a sociální pracovníci. Každý kontakt se seniorem mohou využívat k vyhodnocení kvality života starého člověka. (Čírtková, str.63)

Doktorka Tamara Tošnerová, přední česká gerontoložka, která se touto problematikou zabývá, ve své příručce „Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině“ popisuje na jednoduchém algoritmu, jak postupovat v případě zjištění týrání, či zneužívání seniora:

Zdroj: Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele. 2.vyd. Editor Tamara Tošnerová. Praha: Ambulance pro poruchy paměti. Str. 19.

8.3 Jak řešit násilí na seniorech v institucionalizované péči

Jak se bránit úskalí spojeného s dlouhodobým pobytem v nemocnici nebo v jakékoliv instituci pro seniory. Personál se často chová k seniorům jako k malým dětem, nerespektují jejich důstojnost, oslovují je familiérně, nerespektují jejich stud a jejich přání. Může nastat problém s komunikací, u špatně slyšících osob, nebo

s osobami s nějakou duševní poruchou. Je mnoho faktorů. Jak na straně personálu, tak ze strany klientů, které mohou vést k nevhodnému zacházení.

Řešení těchto problémů je nepříjemné, ale nezbytné. Hlavní cesta by měla být asertivní komunikace. *Korektním, ale důsledným nárokováním toho, aby byla dodržována patientská práva. Asertivní by měli být jak sami klienti, tak jejich příbuzní – zvláště v případě osob s poruchami psychickými a komunikačními. Konflikty, urážení, agresivita nic nevyřeší – potřebné však je otevřeně hovořit o všem, z čeho máme jako klienti či příbuzní obavy, co se nám zdá nesprávné. Máme právo na informace, na spolurozhodování, na čas a vysvětlení ze strany personálu, na dodržování standardů kvality péče, na ochranu klientovi důstojnosti.* (Senior a já, já a senior, str.22)

Co ale máme dělat, pokud asertivní komunikace nestačí. Poté je možné se obrátit na vedení zařízení, na zdravotní radu nebo dokonce na úřad ombudsmana, který se má zabývat problematikou občanských práv v ústavní péči.

Dle knihy Vybrané kapitoly z gerontologie (Holmerová, 2007, str.44) je doporučený následující postup.

Je-li to možné, snažit se vyřešit stížnost na co nejnižší úrovni. Jestliže nemůže být problém vyřešen neformálně, vyžádáme si standard procesu podávání stížností v organizaci. Je důležité zaznamenat všechna jednání, písemnosti a telefonní rozhovory. Až po nevyřešení, nebo po neuspokojivém vyřízení problému se obracet na vyšší instance, uvedené výše.

Důležité je seniora navštěvovat a kontrolovat stav jeho péče. Zajímat se o jeho aktivity během dne, spolupracovat s personálem a celou institucí. Nelze naše blízké jen tak odložit do zařízení a myslet si, že tím naše péče a starost skončila.

9. Legislativní vymezení násilí na seniorech

Pro postižitelnost domácího násilí vybírám v této kapitole z platného trestního zákona přehled trestných činů, které se násilí na seniorech týkají. Právní vymezení a vymahatelnost práv všech občanů najdeme i v jiných dokumentech. Kupříkladu právní řád každé společnosti by měl reflektovat hodnoty, které ukazují jaké jednání je vhodné a jaké nikoliv. Mezi hodnoty, které jsou v civilizovaných zemích považované za velice důležité, náleží základní lidská práva. V rámci České republiky jsou základní lidská práva a svobody, která požívají nejvyšší ochrany, obsažena v Listině základních práv a svobod. Ta společně s Ústavou stojí na vrcholu našeho právního řádu a vytváří ústavní pořádek České republiky.

Ve spojitosti s tématem násilí na seniorech uvedu několik práv a svobod, které jsou při různých druzích násilí porušované. Významný je čl. 1 LZPS, jenž zakotvuje svobodu a rovnost osob v důstojnosti a právech a čl. 6 LZPS, který přiznává všem lidem bez rozdílu právo na život. Jedním z dalších je čl. 7 LZPS, jenž garantuje nedotknutelnost osoby a zákaz nelidského nebo ponižujícího zacházení. Nesmíme opomenout ani čl. 10 LZPS, jenž zakotvuje právo každého na zachování jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jména. V druhém odstavci je pak dáno právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života. S tím souvisí i nedotknutelnost obydlí, jež je zaručena čl. 12 LZPS, kdy není dovoleno do něho vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.

Velice důležitý dokument v rámci Evropské unie je Evropská sociální charta (1964). Charta klade důraz na aktivní účast seniorů na životě společnosti, jehož nezbytnou součástí je právo na nezávislý život ve známém prostředí a právo na zachování základních práv i v případě, že senior žije v ústavu. K chartě byl v roce 1988 přijat dodatkový protokol, v jehož čl. 4 je zakotveno právo starých osob na sociální ochranu.

V roce 1989 byla přijata Komunitární charta základních sociálních práv pracovníků, která je dokumentem Evropské unie. Hovoří především o rovnosti seniorů z příjmového hlediska (dávky důchodového pojištění, prostředky na sociální a lékařskou pomoc).

Na oba výše uvedené dokumenty navazuje na půdě EU Charta základních práv EU přijatá v prosinci roku 2000. Jedná se o první ucelený dokument lidských práv

přijatý na půdě EU. V čl. 25 nazvaném “Práva seniorů” je položen důraz na důstojnost, nezávislost a účast na společenském a kulturním životě, tedy na prostředky k zajištění rovnosti příležitosti seniorů.(Martinková 2009)

Můžeme najít mnoho dalších příkladů v různých chartách a podobně!!!!

§ 135/2006 Sb. na ochranu před domácím násilím (od 1. 1. 2007)

Východiskem zákona je:

Umožnit zásah do partnerského vztahu, v němž dochází k týrání tak, že se násilník vykáže na přiměřenou dobu z bytu. Napadený získá dostatek času na to, aby si bez psychického či jiného nátlaku ujasnil situaci, v níž se nachází a uspořádal svoje plány.

Zákon je postaven na 3 základních pilířích:

1. policejní zásah

Zásah má okamžitě ukončit páchané násilí a zároveň rozhodnout o dočasném vypovězení útočnicka ze společného bytu (je nutné dokázat předcházející útoky a předpokládat, že k útoku dojde znovu), oprávnění k rozhodnutí má konkrétní policista, vykázaní trvá 10 dní (lhůta je stanovena, nemůže se proti ní odvolat ani jeden ze zúčastněných; je určena k ujasnění situace, k podání žádosti na předběžné opatření).

2. podpora ze strany intervenčních center

Psychologická, sociální, právní a další potřebná pomoc. Policie je povinná nahlásit incident vykázaní do intervenčního centra a to má následně povinnost kontaktovat oběť do 48 hodin a nabídnout pomoc.

3. občanskoprávní řešení situace

Předběžné opatření, spočívající rovněž ve vykázaní útočnicka z bytu, zákaz návratu do bytu, zákaz navazování dalších kontaktů (tento zákaz může trvat 1 měsíc s možností prodlužování vždy opět o měsíc, nejdéle však opatření může trvat 1 rok).

Institut vykázaní byl, dle statistik Bílého kruhu bezpečí za období leden-září 2012, nařízen celkem 1087x a z toho bylo vykázaní nařízeno opakovaně ve 135 případech. Největší počet byl v Ústeckém kraji-157 vykázaní, dále Jihomoravský kraj-121 vykázaní a na třetím místě s největším počtem vykázaní je Praha-102.

(Dostupné: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>)

§ 146 Úmyslné ublížení na zdraví

Trestněprávní praxe se sjednotila na názoru, že se z hlediska následku jedná o trestný čin, pokud byla poškozenému způsobena porucha na zdraví, jež ztížila jeho obvyklý způsob života nebo výkon obvyklé činnosti po dobu 7 a více dnů. Jednání pachatele může být posouzeno jako trestný čin i v případě kratší doby poruchy na zdraví. Rozhodující je způsob jednání, motiv, a zda prokazatelně hrozila závažnější újma, než byla způsobena. (Dostupné: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/ublizeni-na-zdravi/>)

Za ublížení na zdraví je možné uložit až dva roky odnětí svobody, v případě smrti oběti tři až osm let. Jestliže by pachateli byl prokázán úmysl svou obětí usmrtit, jednalo by se o trestný čin vraždy podle § 140 trestního zákoníku nebo o pokus tohoto trestného činu. V takovém případě základní sazba činí 10 až 18 let trestu odnětí svobody, v závažnějších případech pak je možno uložit trest odnětí svobody na 12 až 20 let nebo výjimečný trest.

§ 147 Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti

Zákon rozlišuje mezi dvěma stupni ublížení na zdraví. Prvním z nich je ublížení na zdraví a druhým stupněm je těžká újma na zdraví. Za těžkou újmu na zdraví se ukládají dva roky odnětí svobody nebo zákaz činnosti.

U těchto dvou činů musí poškozená osoba podepsat policii prohlášení o tom, že souhlasí se zahájením trestního stíhání. Dále bude muset poškozená osoba podat souhlas ještě dvakrát. Při postoupení případu vyšetřovateli a následně u soudu. Tento proces je velice psychicky náročný. Je nutné uvést, že jednou odepřený souhlas již nelze opětovně udělit. V praxi to znamená, že obviněná osoba již za tento konkrétní skutek nemůže být nikdy potrestaná.

§ 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

Podle tohoto ustanovení lze tomu, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně užívaném obydlí, uložit trest odnětí svobody na šest měsíců až na čtyři roky. Pokud ovšem v podobném jednání pokračuje delší dobu anebo takový čin spáchá zvláště surovým způsobem nebo vůči více osobám, činí trestní sazba dva až osm let trestu odnětí svobody.

§ 198 Týrání svěřené osoby

Pokud je senior zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo jsou jeho práva omezena je možné špatné zacházení se seniorem klasifikovat jako trestný čin týrání svěřené osoby. Jedná se například o případ týrání seniora pečovatelem. Zde jsou již vyšší tresty a to odnětí svobody na tři měsíce až tři roky. Dva až osm let pokud násilí pokračuje delší dobu.

Zákon pamatuje a ochraňuje i osoby, které nejsou zbaveni způsobilosti k právním úkonům, ale nejsou schopni se sami o sebe postarat a jsou závislí na jiné osobě.

Lékař nebo kterýkoliv jiný člověk má povinnost ohlásit týrání. V případě, pokud je týrání nahlášeno třetí osobou není požadován souhlas k zahájení trestního řízení poškozenou osobou. Je tedy z pohledu vyšetřování velice důležité rozlišovat, zda jde o týrání svěřené osoby nebo o ublížení na zdraví.

Každý kdo se hodnověrným způsobem dozví, že byl tento trestný čin spáchán (nebo je páchán), je to povinen oznámit policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci. Tomu kdo tak neučiní, hrozí podle § 368 neoznámení trestného činu trest odnětí svobody do tří let.

§ 353 Nebezpečné vyhrožování

Ne vždy má domácí násilí takovou intenzitu, aby bylo možno ho posoudit jako trestné činy týrání svěřené osoby nebo týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. V každé domácnosti občas dojde k nějaké hádce, v některých případech však hádky přerostou ve vyhrožování, které v ostatních vzhledem k osobě pachatele nebo okolnostem jednání, může vyvolat důvodné obavy (když bude manžel jednorázově honit manželku se sekerou po dvoře, aniž by ji skutečně napadl). Takové jednání by pak mohlo být posouzeno právě jako trestný čin nebezpečného vyhrožování. Podle tohoto ustanovení bude ten, kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu, potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(Dostupné:<http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/domaci-nasili-v-trestnim-pravu>)

§ 175 Vydírání

Domácí násilí by mohlo být v některých případech posouzeno též jako trestný čin vydírání podle trestního zákoníku, pokud pachatel svou oběť násilím nebo pohrůžkou násilí či jiné těžké újmy nutí, aby něco konala nebo strpěla. Základní trestní sazba v daném případě činí šest měsíců až čtyři roky odnětí svobody, v nejtěžších případech pak osm až šestnáct let odnětí svobody.

§ 177 Útisk

Pokud by pachatel nepoužil násilí nebo pohrůžky násilím, ale zneužíval by tísně nebo závislosti oběti k tomu, aby ji přiměl, aby něco konala či trpěla, mohlo by se jednat o trestný čin útisku. Základní sazba až jeden rok, ve vážnějších případech šest měsíců až tři roky odnětí svobody.

§ 171 omezování osobní svobody, § 170 zbavení osobní svobody

Zde se jedná o bránění oběti ve volném pohybu. Může se jednat o různé zavírání oběti v pokoji, bránění vstupu do určitých prostorů a podobně. V nejméně závažných případech zákon takové jednání trestá odnětím svobody až na dvě léta, v nejzávažnějších případech pak sazba činí osm až šestnáct let odnětí svobody.

§ 185 znásilnění, § 186 sexuální nátlak

I tento trestný čin se může při domácím násilí vyskytnout. Podle některých odborníků se naprostá většina znásilnění odehraje mezi manželi. Zákon takové jednání postihuje v závislosti na okolnostech a následcích trestem odnětí svobody na šest měsíců až osmnáct let.

(Dostupné: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/domaci-nasili-v-trestnim-pravu>)

§ 352 Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci

Jedná se o vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu. Potrestán je možné odnětím svobody až na jeden rok.

§ 195 Opuštění dítěte nebo svěřené osoby

Trestný čin spáchá ten, kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo

ublížení na zdraví. Následný trest je šest měsíců až tři léta. Až deset let dostane pachatel, který tímto činem způsobí smrt.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem praktické části je hledat odpovědi na otázky, jaké povědomí mají osoby ve věku 50 let a více o násilí na seniorech. Zajímá mě, jak tyto osoby vnímají zmíněnou problematiku.

Vzhledem k tomu, že žiji na Praze 6, rozhodla jsem se výzkum provést právě v této lokalitě. Šetření provedu pomocí standardizovaného dotazníku. Stanovila jsem si následující hypotézy, které mou práci zkoumám.

1. Lze předpokládat, že znalost postupu jak se zachovat při zjištění násilí na seniorovi, souvisí se znalostí organizací, které pomáhají obětem násilí.
2. Předpokládám, že mezi respondenty ve věkové kategorii 50+ stále přetrvává názor, že prioritní při odhalení domácího násilí, je potrestat agresora-násilníka, než pracovat s obětí.
3. Předpokládám, že ve společnosti se boří mýty a předsudky o domácím násilí.
4. Předpokládám, že respondenti jako hlavní organizaci, na kterou se mohou v nesnázích obrátit, budou uvádět Policii ČR.
5. Domnívám se, že i přesto, že se lékaři uvádějí jako jeden ze zdrojů informovanosti o fenoménu násilí na seniorech, v praxi se tomu tak neděje.

1. Popis výběrového vzorku

Jde o výběrový vzorek, který by měl být náhodný, ovšem zaměřený na osoby starší 50 let. Provedla jsem kvantitativní výzkum, kde ze získaných faktů utvářím závěr. Sběr dat jsem zajistila pomocí standardizovaného dotazníku. Výběr respondentů byl proveden náhodným výběrem a metodou nabalování-sněhovou koulí.

Dotazník byl rozdán přibližně 150 osobám. Odpovědělo 63 žen a 39 mužů. Navrátilo se celkem 109 dotazníků, z nichž ovšem 7 bylo nepoužitelných z důvodu špatného nebo nedostatečného vyplnění. Vyhodnocovala jsem tedy dotazníky celkem od 102 respondentů.

2. Popis použité metody

Použitou metodou byl standardizovaný dotazník (*uveden v příloze*). Dotazník nejprve obsahuje identifikační otázky pro zjištění vhodnosti respondentů pro tento dotazník a pro zjištění a identifikaci výběrového vzorku.

Dotazník je zaměřen na povědomí o násilí na seniorech, na povědomí o možnostech řešení přítomného násilí a na mýty o domácím násilí. Většina otázek je uzavřených, pouze dvě jsou otevřené, kde mají respondenti rozepsat, co by dělali v situaci, kdyby zjistili týrání seniora. Další otevřená otázka byla ohledně pojmu násilí na seniorech, kde respondenti uvádějí, co si pod tímto pojmem představují.

Ze snahy získat co nejvíce odpovědí jsem zvolila dotazník. Je časově poměrně nenáročný jak pro tazatele, tak i pro respondenta. Část dotazníků se mi podařila rozeslat seniorům přes email, kde mi odpověděli také na počítačovém kurzu pro seniory. Další forma získání respondentů bylo osobní dotazování, které se ukázalo jako neefektivní. Naprostá většina oslovených osob nebyla ochotná dotazník vyplnit. Důvodem ve valné většině bylo, že je to nezajímá, nemají čas, nebo že o tom stejně nic nevědí. Nakonec jsem s návratností dotazníku spokojená, do jisté míry i pozitivně překvapená.

3. Získaná data a jejich interpretace – vyhodnocení dotazníků

Nejprve uvádím tabulku, ve které jsou zaznamenána data ohledně vzdělání a počtu dětí respondentů, věkové rozložení dotazovaných je od 50 let a nejstaršímu respondentovi je 83 let. Na následujících stranách jsou rozebrány a vyhodnocené veškeré otázky dotazníku.

Dosažené vzdělání		Počet dětí	
Základní vzdělání	9	Žádné	6
Výuční list	22	Jedno	34
Středoškolské	35	Dvě	49
Vysokoškolské	36	Tři	13

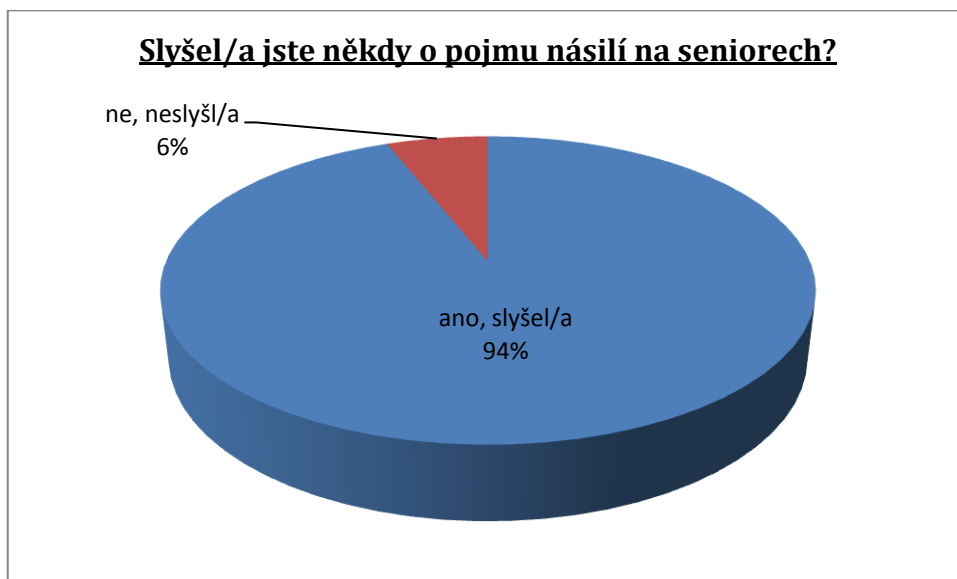
3.1 Povědomí o domácím násilí

První část dotazníku je zaměřena na obecné povědomí respondentů o násilí na seniorech a o povědomí seniorů o tomto pojmu.

Otázka první

Slyšel/a jste někdy o pojmu „násilí na seniorech“?

- a) ano, slyšel/a → Vypište kde: např. tiskoviny, televize, noviny, lékař apod.
b) ne, neslyšel/a

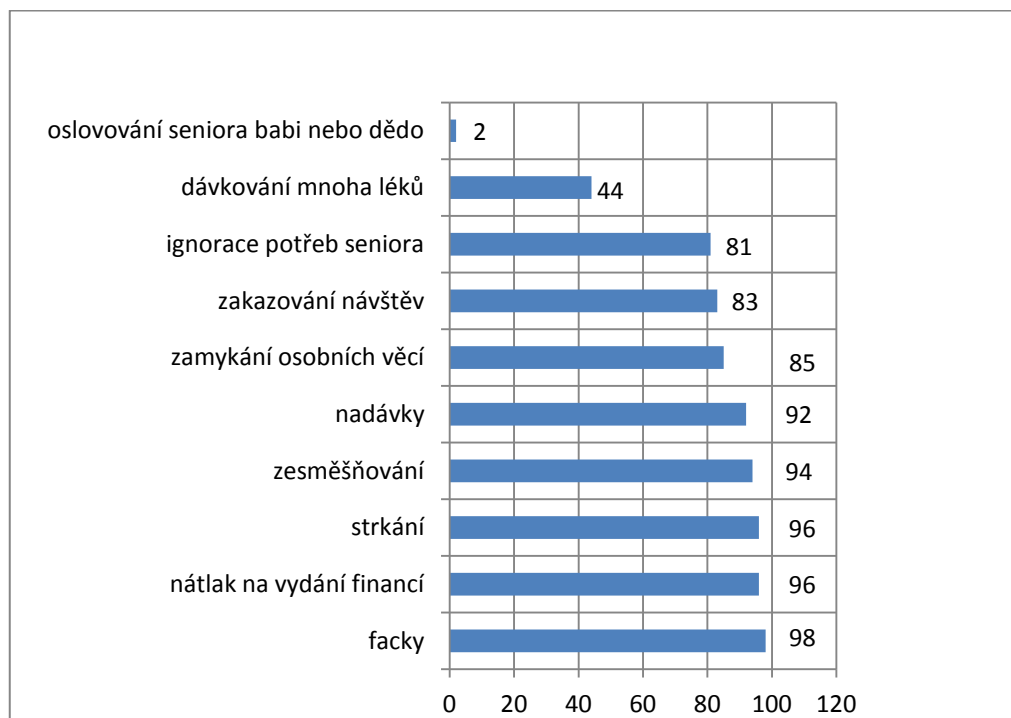

Z celkového počtu žen (63 respondentek) slyšelo o násilí na seniorech 59 žen, což je stejné v porovnání s muži, kteří z celkového počtu 39 mužů slyšeli o násilí všichni, kromě dvou respondentů.

Nejvíce respondenti uváděli, že se setkali s tímto pojmem v rádiu a televizi a to celých 90%. Pouze jedna respondentka uvedla, že se o problematice násilí na seniorech dozvěděla z informačního letáčku.

Otázka druhá

Zaškrtněte vše, co považujete za násilí na seniirech.

V této tabulce je uveden absolutní počet odpovědí, které byly uvedené u jednotlivých pojmů. Jde o celkový počet osob, které považují daný projev násilí opravdu za násilí.

Z dotazníku vyplývá, že nejvíce si respondenti pod pojmem násilí na seniirech představují fyzické násilí, méně jak polovina připojuje násilí psychické. Vycházím u tohoto závěru ještě z otázky, kde měli respondenti vypsát, co si představují pod pojmem násilí na seniirech. Kde 32% osob vypsalo, že násilí se objevuje ve spojitosti s financemi.

Uváděli, že finanční situace pečujících je špatná a proto zneužívají peněz seniora. Dále bylo uvedeno okrádání seniora o důchod vnoučaty (9 respondentů) nebo jinými rodinnými příslušníky. Dva muži uvedli finanční nátlak zdravotnického personálu v nemocnici, podmíněný slibem lepší péče o nemocnou osobu.

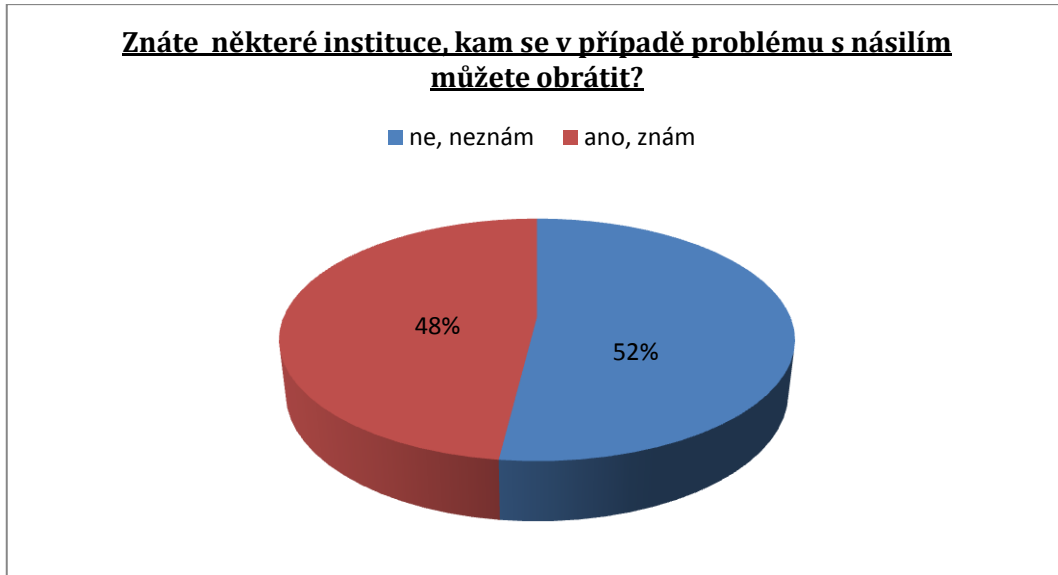
Je zajímavé, že oslovování babi a dědo, které je pro seniory degradující, není považováno za typ násilí, i když jím je (zahrnuly ho do svého hodnocení pouze dvě ženy). Můžeme namítnout, že se to dá vydržet a není to velký problém, ovšem i tohle je jeden z projevů nevhodné péče o seniora v ústavní péči. Uvědomuji si, že respondenti

mohli vztáhnout tento typ oslovování pouze na rodinu, kde je to naprosto v pořádku a přirozené.

Otázka třetí

Znáte některé instituce, kam se v případě problému s násilím můžete obrátit?

- a) ano → Vypište prosím:
b) ne

Výsledek je pro mne překvapivý tím, že více jak polovina dotazovaných nevedla žádnou instituci kam by se mohli obrátit. Procentuální poměr u neuvedení žádné organizace je mezi ženami i muži téměř stejný.

Osobně si myslím, že je toto téma stále více diskutované. Připadá mi důležité, aby se o problému vědělo a neupadlo v zapomnění. V poslední době se o toto hodně zasloužila společnost Život 90 a společnost Rosa, které pořádají různé kampaně a osvětovou činnost.

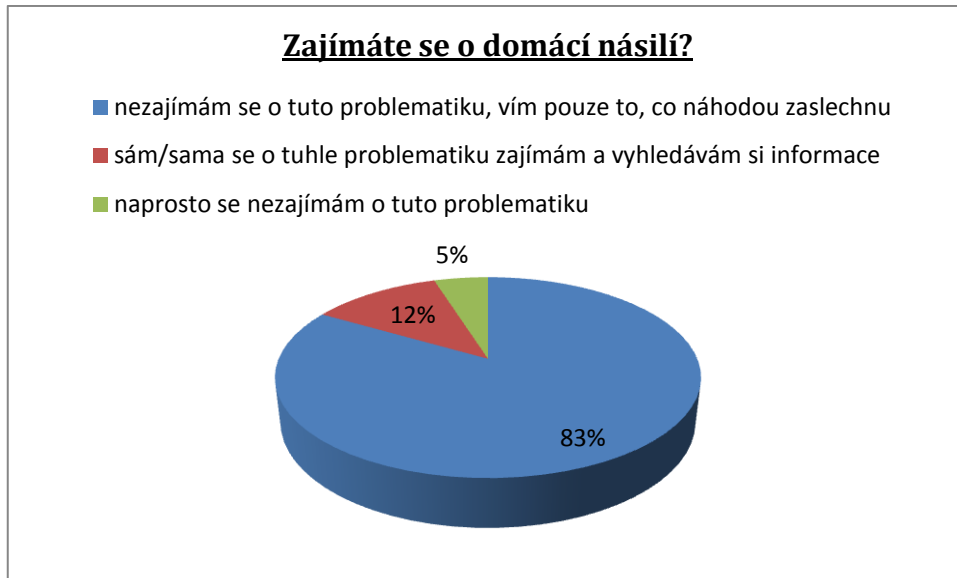
Uvádím tabulku organizací, které se v odpovědích objevily.

Organizace	Počet odpovědí	Organizace	Počet odpovědí
Policie ČR	34	Dona linka	2
Sociální pracovník, sociální odbor	13	Život 90	2
Linka pro seniory	8	Acorus	2
BKB	4	Krizové centrum	2
Člověk v tísni	3	Hospic	1
Senior linka	3	Budu hledat na internetu	7
Rosa	2		

Respondenti uváděli jako první instituci Policii ČR, v sedmi případech byla uvedena spolu se sociálním odborem nebo sociální pracovnící. Třetí nejčastěji uváděnou organizací byly telefonní linky pro seniory. Tuto možnost uvedlo 8 lidí. V sedmi případech se objevila odpověď, že další organizace by lidé hledali na internetu až v době, kdy to budou potřebovat.

Otázka čtvrtá**Zajímáte se o domácím násilí?**

- a) sám/sama se o tuhle problematiku zajímám a vyhledávám si informace
- b) nezajímám se o tuto problematiku, vím pouze to, co náhodou zaslechnu
- c) naprosto se nezajímám o tuto problematiku

Nejvíce zastoupenou odpovědí je u obou pohlaví odpověď B, to znamená, že se cíleně o problematiku domácího násilí nezajímají. Ale 12 žen se naopak cíleně zajímá o domácí násilí, oproti mužům, kde se cíleně nezajímá žádný muž. Dokonce 5 mužů uvedlo, že tato problematika je naprosto nezajímá.

Paradoxem u této odpovědi je skutečnost, že z 12 žen, které uvedly, že se o problematiku cíleně zajímají, poté pouze 7 z nich uvedlo, jak by se v případě zjištění násilí zachovaly. Pět respondentek uvedlo, že neví jak se zachovat a tři z nich dále neuvedly ani jedinou organizaci na kterou by se obrátily.

Pravděpodobně se každý z nás začneme o určitou problematiku zajímat až tehdy, když se určitým způsobem dotýká nás osobně. Cíleně se zajímat o nějakou problematiku zřejmě nemusí znamenat znalost postupu pomoci.

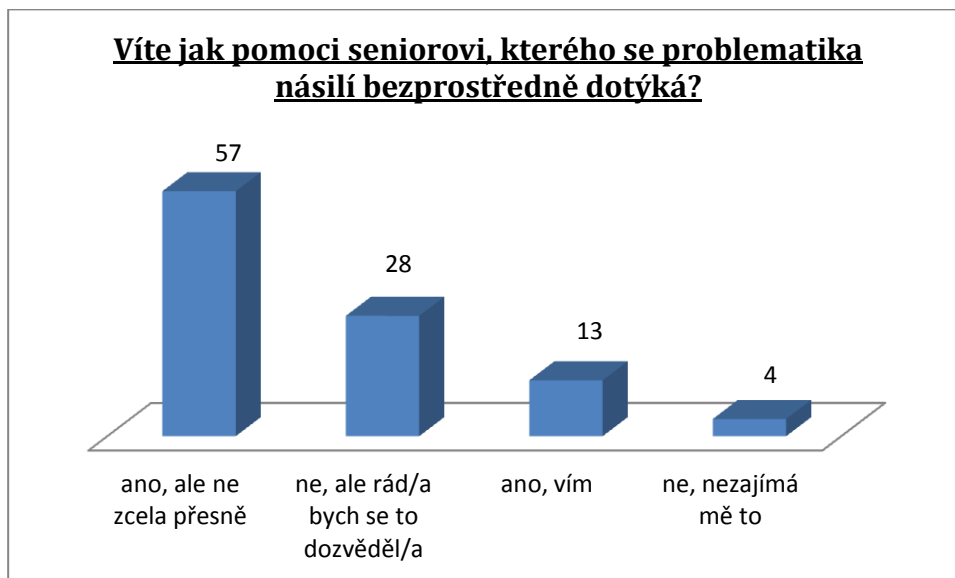
3.2 Povědomí o možnostech řešení přítomného násilí

Druhá část dotazníku je orientována na vědomosti ohledně řešení potenciálně již přítomného násilí v rodině.

Otázka pátá

Víte jak pomoci seniorovi, kterého se problematika násilí bezprostředně dotýká?

- a) ano, vím
- b) ano, ale ne zcela přesně
- c) ne, ale rád/a bych se to dozvěděl/a
- d) ne, nezajímá mě to

U mužů i žen převládá názor, že neví zcela přesně, jak by seniorovi pomohli. Je povzbuzující, že pouze 4 muži uvedli, že je tato věc nezajímá. Můžeme z toho usuzovat, že pokud by někdo v okolí opravdu měl problém, většina respondentů by se snažilo pomoci. Nezavírali by před problémem oči. Vycházím u tohoto tvrzení z další otázky dotazníku, kde všichni respondenti, tedy všech 102 osob odpovědělo, že je nutné při zjištění násilí zasáhnout.

Spojuji to ještě s otázkou, kde měli respondenti vypsát kroky, které by učinili při zjištění násilí na seniorech.

Vypsaný postup kroků odpovídal uvedeným organizacím. Nejvíce byla zastoupena odpověď ohlášení na Policii ČR ve 38 případech. Dále ohlášení na sociální odbor uvedlo 18 respondentů, z toho v 11 případech to byl druhý krok ihned po

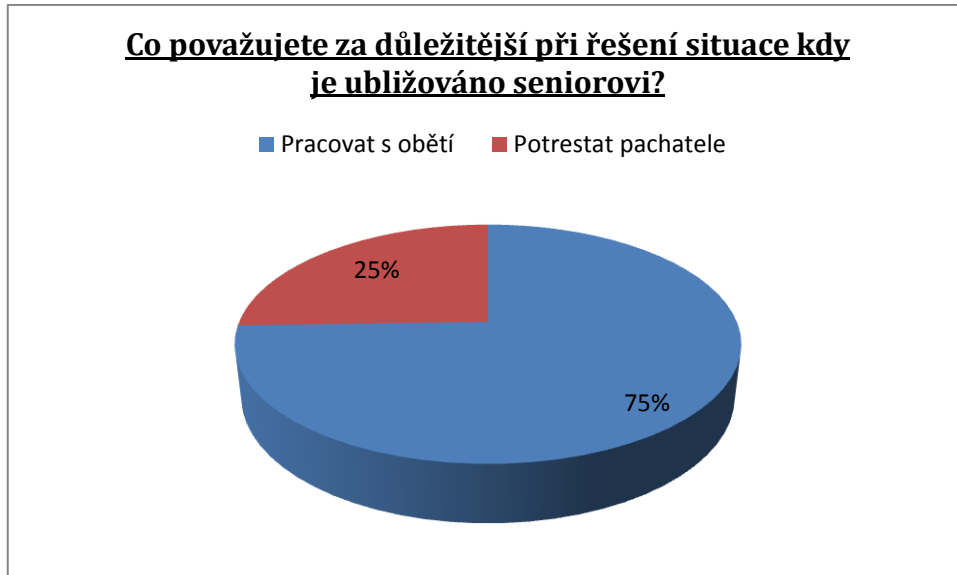
nahlášení na policii. Čtyři respondenti brali v potaz, zda násilí vychází z rodiny, nebo je násilí páchané mimo rodinu. Při násilí mimo rodinu by nejprve informovali příbuzné poškozeného a při násilí v rodině by se obraceli na policii.

Pět respondentů by to ohlásilo ošetřujícímu lékaři a šest dotazovaných by zavolalo na krizovou linku, kde by se poradili s odborníkem o postupu. Jednotlivě se objevily nabídky pomoci-rada, finance, bydlení, doprovod do organizace. A závěrem dva respondenti uvedli, že by podali trestní oznámení-tedy opět by se obrátili na policii. Myslím, že je důležité neustálé informování společnosti o této problematice. Je totiž velice důležité si promyslet, co uděláme, aby nakonec náš čin nedostal seniora do ještě většího nebezpečí. Naprosto zásadní věc je, aby bylo respektováno přání ohrožené osoby a nic bychom neměli podnikat bez jejího vědomí.

Otázka šestá

Co považujete za důležitější při řešení situace kdy je ubližováno seniorovi?

- a) více důležité je potrestat pachatele, aby neunikl stíhání a trestu
- b) více důležité je pracovat s poškozeným seniorem a ochránit ho

Všech 76 respondentů považuje za důležitější pracovat s obětí a ochránit jí před násilím. Myslí na oběť a na její lepší život bez násilí a je to pro ně důležitější než trestat pachatele. Ve výzkumu se objevilo 26 osob (z toho 21 mužů) pro které je důležitější potrestat pachatele a zajistit aby neunikl trestu.

Pro ženy je zřejmě důležitější ochránit seniora a spíše u mužů se objevuje snaha nastolit určitou spravedlnost v podobě potrestání násilné osoby.

Obě složky práce jsou důležité. Ovšem za důležitější také považují práci s obětí. Samozřejmě ideální by bylo, pokud by se s agresorem pracovalo na zvládnutí jeho agrese ihned v počátku, než se násilí rozjede do neúnosných rozměrů.

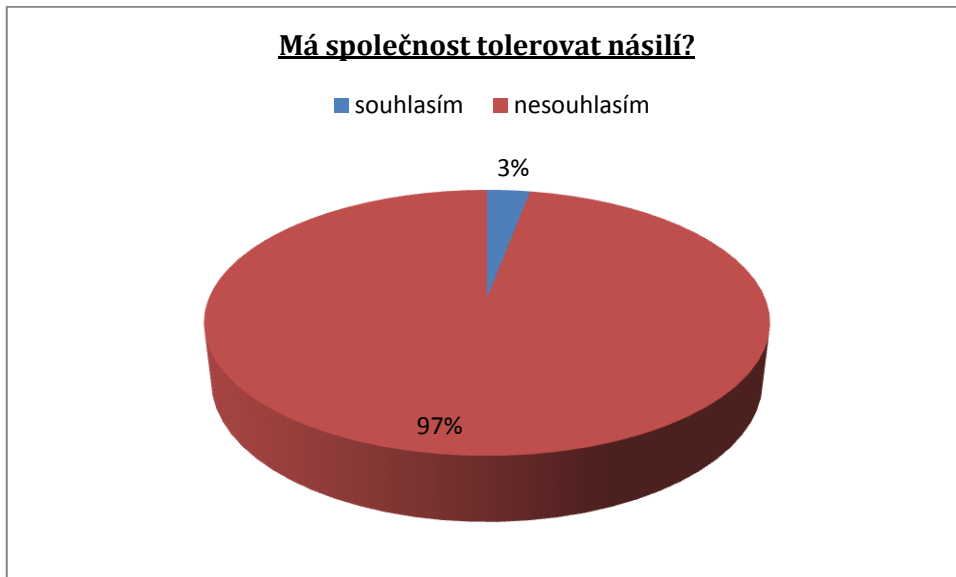
Je důležité pracovat jak s obětí, tak s pachatelem. Nemělo by se stát, že se zaměříme jen na jednu osobu (jen na oběť nebo jen pachatele). V literatuře jsem se setkala s tím, že lidé považují za důležitější potrestat pachatele, což se v mém průzkumu nepotvrdilo. Pouze jeden respondent do dotazníku připsal, že důležité je obojí.

Uvědomuji si, že formulace odpovědi A není úplná, že se nejedná pouze o potrestání pachatele, ale také o systematickou práci s pachatelem, aby se násilí nedopouštěl dál.

Otázka sedmá

Souhlasíte s výrokem, že okolí a společnost by měla násilí tolerovat, protože je to intimní věc, kterou si musí vyřešit každý sám?

- a) rozhodně souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) rozhodně nesouhlasím

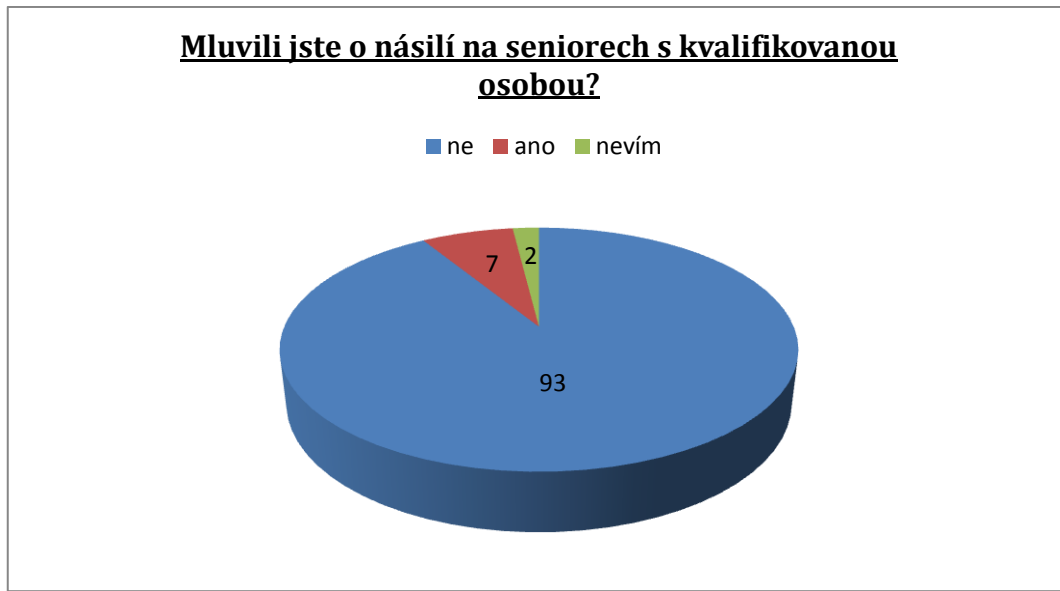

Téměř všichni respondenti nesouhlasí s názorem, že násilí v rodině je intimní věc, kterou by si měl řešit každý sám. Z toho logicky vyplývá, že považují za nutné, aby v těchto případech zasahovalo okolí. Dále je ovšem otázka, jaký by byl reálný počet respondentů, kteří by se v potřebné situaci opravdu takto zachovali? Je totiž často velice odlišné co si o sobě myslíme a co pak reálně uděláme.

Otázka osmá

Zažil/a jste někdy rozhovor s kvalifikovanou osobou ohledně násilí na seniirech?

- a) Ano, zažil/a jsem rozhovor na toto téma → Vypište s kým:
(lékař, zdravotní personál, sociální pracovník, apod.)
- b) Ne, nikdy jsem o tom s nikým nemluvil/a

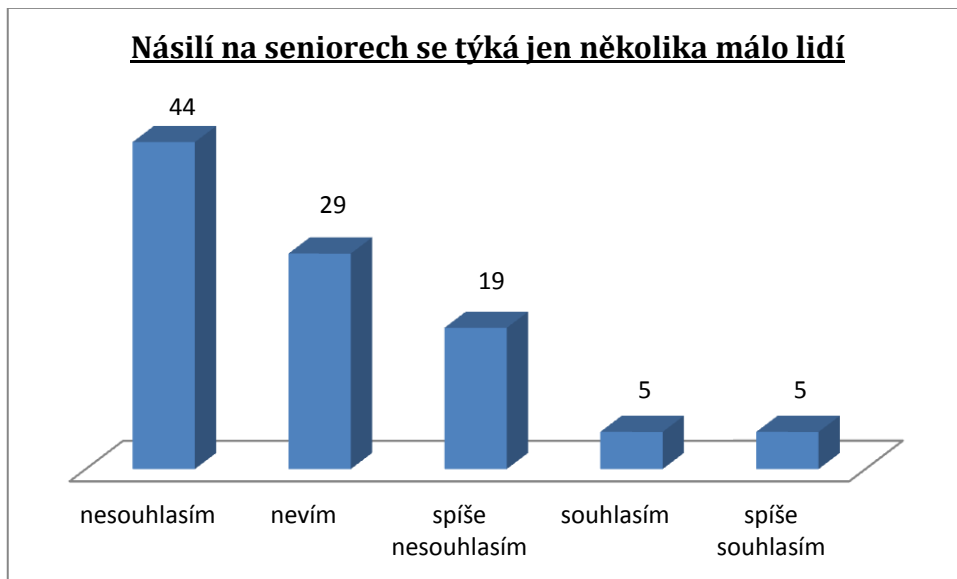
S nějakým odborníkem na téma násilí na seniirech mluvilo pouze osm dotazovaných. Z toho to byl ve třech případech lékař, ve dvou případech sociální pracovník a dvě osoby mluvily o násilí s psychologem na přednášce a jeden dotazovaný mluvil se zdravotní sestrou.

Vzhledem k tomu, že se v literatuře uvádí, že lékař hraje podstatnou roli v odhalení týrání seniora, zajímala mne tato otázka. Není obvyklé mluvit o těchto tématech s lékařem. Musím zde uvést osobní zkušenost, kdy jsem se snažila zavést rozhovor na toto téma s obvodní lékařkou. Její reakce pro mne byla šokující. Setkala jsem se s naprostou neochotou vést rozhovor s argumentací, že násilí na seniirech není její problém a nebude se tím zaobírat. Ona je ve své ordinaci proto, aby léčila nemoci a tohle ať si řeší psycholog. Takový postoj lékaře je naprosto nepřijatelný. Není možné, aby se lékař domníval, že toto není jeho problém a že ho řešit nebude.

3.3 Mýty o domácím násilí

Další část dotazníku se týká názorů na mýty ohledně domácího násilí. U všech otázek byly tři možnosti odpovědí: souhlasím, nesouhlasím, nevím.

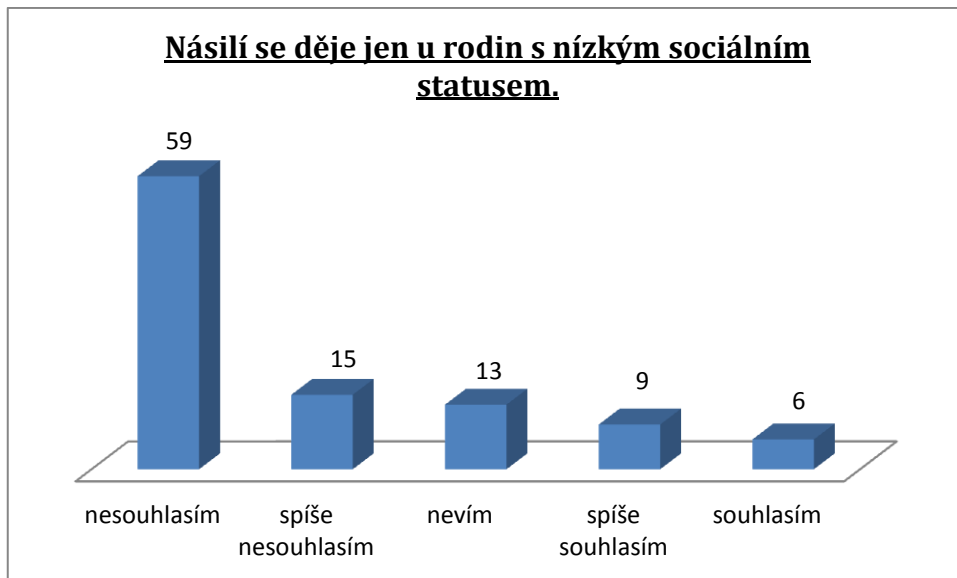
1. Násilí na seniorech se týká jen několika málo lidí. Není to rozšířený problém.

Většina respondentů, jak mužů i žen, nesouhlasí, že by se problém násilí týkal pouze několika málo lidí. Celkem 5 respondentů neví odpověď na tuto otázku. Čtyři ženy a 6 mužů si myslí, že násilí na seniorech není rozšířený problém.

Tuto otázku také asi hodnotíme podle toho, zda jsme se s násilím setkali v našem okolí. Dokud se totiž nepříhodí něco přímo nám, nebo známým, máme často pocit, že jsme skupina nedotknutelných, kterým se nic takového nestává a stát nemůže. Pokud se něco stane je problém, že se stydíme se k tomu přiznat a říci si, ano násilí je přítomné i v naší rodině.

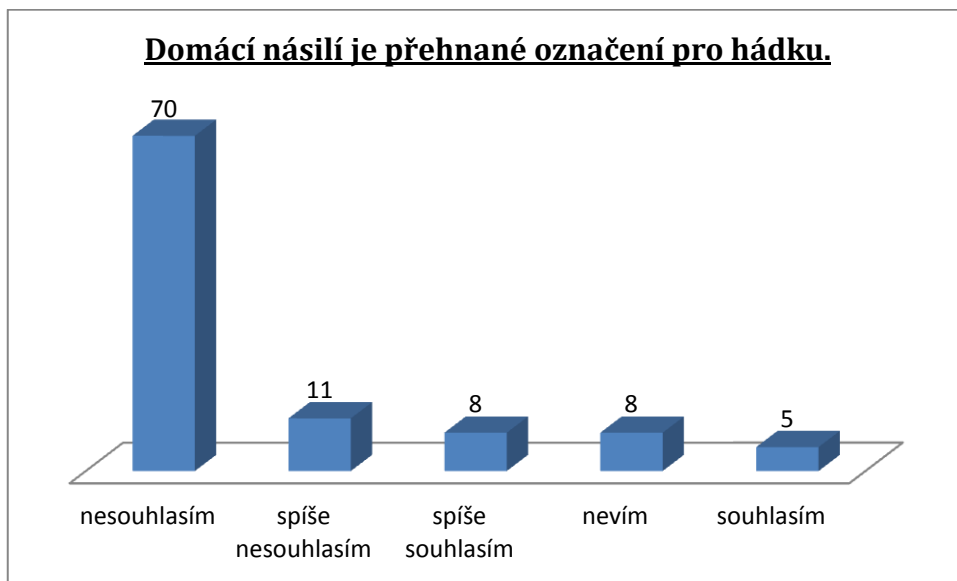
2. Pokud již k domácímu násilí dochází, tak jen u osob s nízkým vzděláním a jen v rodinách s nízkým sociálním statusem.

Tohle je v literatuře velice často uváděný mýtus a jak vidíme, našlo se šest respondentů, kteří souhlasí a dalších devět, kteří také spíše souhlasí. Ovšem vidíme, že většina respondentů nesouhlasí s tím, že se domácí násilí děje jen na okraji společnosti a uvědomují si, že se může dotýkat každého z nás.

Dosažené vzdělání také nehraje roli. Násilí může páchat jak člověk s vysokoškolským titulem tak i se základním vzděláním.

3. Domácí násilí je přehnané označení pro hádku.

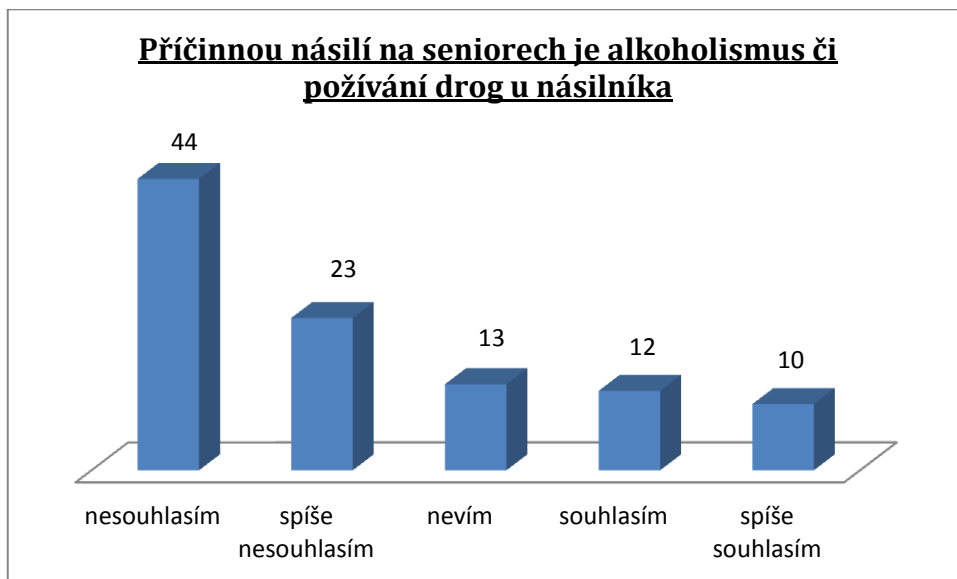
Opět vidíme, že respondenti s tímto mýtem nesouhlasí. Sice to není stoprocentní, ale souhlasí pouze 9 mužů a 4 ženy. Samozřejmě se v rodinách drobné neshody vyskytují, ale pro domácí násilí je typické, že se střídají období klidu a neklidu. Intenzita „neshod“ v rodinách s domácím násilím často graduje, až může vést k četným zraněním, ale bohužel i smrti oběti.

I zde je problém, co si vlastně respondenti pod pojmem drobné násilí představují. Vnímání tohoto pojmu může být značně subjektivní. Hranice hádek a násilí se velice snadno může začít posouvat čím dál tím výš a tím pádem od násilníka stále více násilí tolerujeme.

V této otázce muži připouštějí, že domácí násilí jsou jen hádky. Zřejmě mají muži jiná měřítka na hranici hádky a násilí než ženy.

U hádky proti sobě stojí dva rovnocenní partneři, kteří si vyměňují názor. Pravda, někdy nevybíravým způsobem, ovšem u domácího násilí má jeden z účastníků navrch a svůj názor prosazuje nejen slovně, ale i fyzickou silou, která je značně přehnaná.

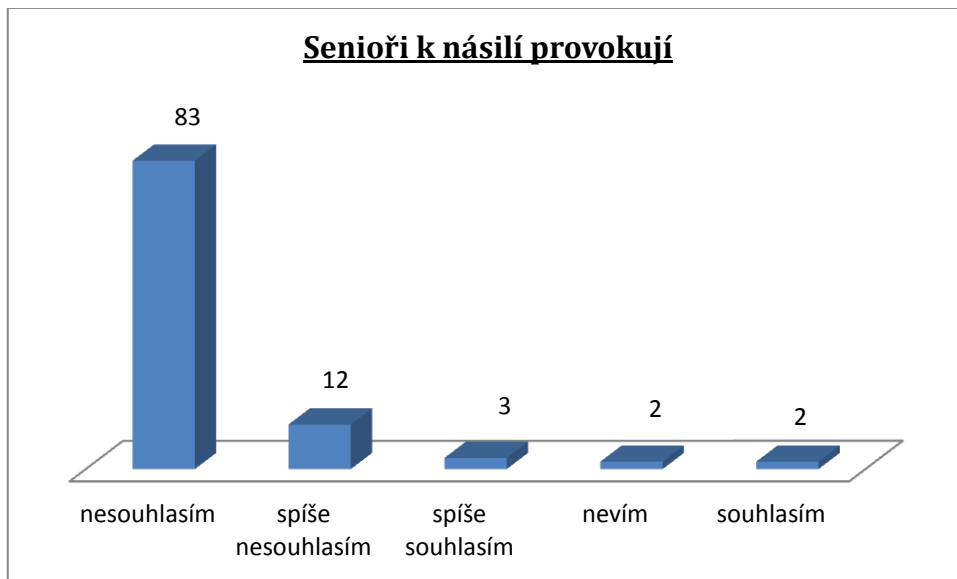
Osobně se s tímto mýtem setkávám. Toto tvrzení může být i určitá ochrana pro člověka zvenčí, že vlastně nemusel nijak zasahovat a pomáhat, protože se jen hádají a to je normální.

4. Příčinnou násilí na seniorech je alkoholismus či požívání drog u násilníka.

Alkohol či drogy bývají uváděny jako „pseudo“ důvod, nebo spíše jako omluva násilníka. Věty typu „byl opilý jinak by to neudělal“, jsou velice užívané také v partnerském násilí. Alkohol nebo jiné látky mohou působit jako určitý spouštěč násilí, ale není to jeho důvodem. Důvodem je snaha získat nadvládu a kontrolu nad druhým.

Alkohol a drogy považuje za příčinu násilí 22 osob a 67 osob to jako příčinu násilí nevidí. 13 respondentů si neví rady jak s touto otázkou naložit.

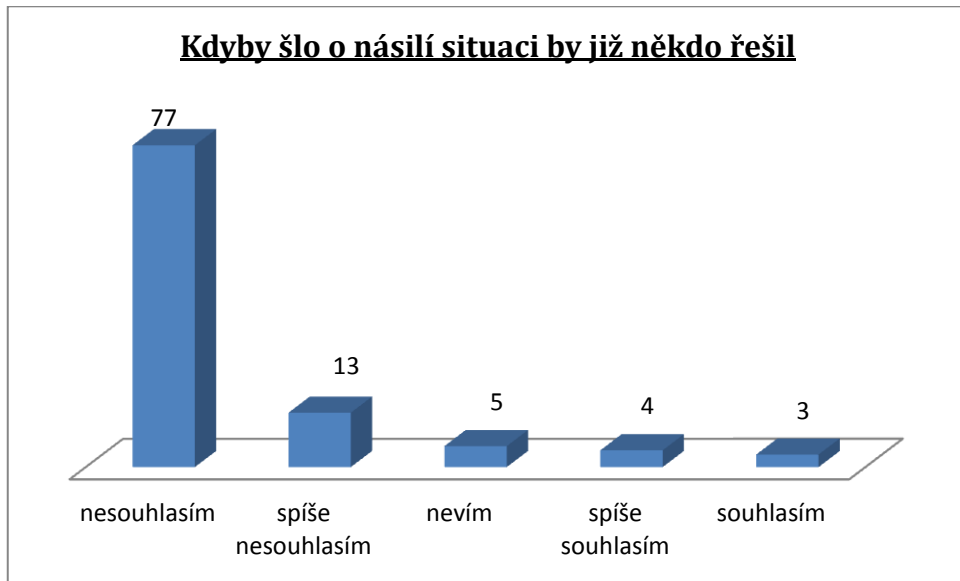
5. Senioři k násilí provokují, mohou si za to sami. Pokud by násilník neměl reálný důvod, nikdy by nebyl tak hrubý.

Je dobře, že tento mýtus se nepotvrdil. Domnívám se, že pokud by bylo ve společnosti rozšířeno, že si za násilí mohou senioři sami tím, že okolí k násilí provokují, ještě více by to stěžovalo jejich situaci. Vedlo by to ke strachu oběti se ozvat, neboť je pak vina, na základě tohoto mýtu, připisovaná seniorovi. Jeho situace by byla tím pádem podceňovaná a nebyla by seniorovi věnovaná dostatečná pozornost.

Celých 95 dotazovaných s tímto mýtem nesouhlasí. Výhradně souhlasí pouze dvě osoby, které ještě navíc v otázce „co si pod pojmem násilí na seniorech představují“ uvedli, že neví. Tři osoby spíše souhlasí a dva muži nevědí.

6. Kdyby se opravdu jednalo o násilí situaci by již někdo řešil. Nebude to tedy tak vážné.

Z grafu můžeme číst, že velká většina všech respondentů, 90 respondentů ze 102 dotazovaných, si uvědomují, že situace může být velice špatná a senior stejně musí násilí snášet a nemůže odejít z nejrůznějších důvodů. I skutečnost dynamiky domácího násilí přispívá k tomu, že senior ve vztazích s přítomností násilí zůstává.

Snaha dát násilníkovi ještě další šanci, nedostatek financí, závislost seniora na pečovateli a mnohé další důvody vedou seniory k tomu, že se od násilníka nedokážou oprostít a nemají kam odejít.

Ve vztahu, kde je dlouhodobé násilí, se může vyskytnout Stockholmský syndrom. Je to vytvoření silné emocionální vazby mezi násilníkem a jeho obětí. Důsledky tohoto syndromu jsou například v tom, že ho oběť neustále omlouvá a hájí, nejen sama před sebou, ale i před veřejností.

Je velice obtížné pro ohroženého seniora svoji situaci řešit, často si připadají v začarovaném kruhu, z kterého prostě není východisko a žádný únik.

ZÁVĚR

Rodina je základní lidskou jednotkou každé společnosti. Plní své určité funkce, ale podstatou existence a největším úkolem rodiny je péče o děti a jejich výchova. Děti by poté měly svým rodičům oplatit jejich péči a s láskou se o ně postarat v době, kdy péči a pomoc svých dětí potřebují. Tuto povinnost máme zakotvenou v zákoně o rodině. Ve chvíli, kdy dítě dosáhne zletilosti, je schopné se samostatně uživit, končí vyživovací povinnost rodičů vůči němu. Od této chvíle se role mění, vyživovací povinnost je na straně dětí, které se musí v mezích svých možností postarat o své rodiče. Také je zde uvedeno, že pokud péči nezvládnou děti, přechází tato povinnost na vnuky.

Fungování a stabilita podstaty rodiny není dána jen ekonomickými faktory, ale zejména rodičovskou a partnerskou stabilitou a vzájemnou rovností. Pokud je ona rovnost partnerů narušena a jeden touží po vládě nad druhým, je to špatně a rozvíjí se domácí násilí. Toto považuji za základní myšlenku, kterou je nutno si uvědomit.

Vystoupit ze začarovaného kruhu násilí není jednoduché. Oběť musí mít velkou odvahu a sílu tento nelehký krok udělat a myslím, že je nutné přispění celé společnosti k tomuto kroku. To zejména tak, že násilí nebude přehlíženo a tolerováno. Každý, kdo bude mít podezření, že v jeho okolí dochází k jakémukoliv násilí, by měl na tento problém upozornit, byť jen prostým předáním kontaktů na pomáhající instituce, aby sama oběť získala informace o tom, že domácí násilí není něčím, co musí snášet.

Je nutná prevence násilí a s ohledem na následky v dalším životě, je rozhodující kvalita krizové intervence a celé následné terapie. Jen podrobná analýza příčin a mechanismů podílejících se na vzniku násilí a snaha o podporu a pomoc rizikové rodině zabrání zhoršování stavu v rodině.

Při výskytu násilí na seniorech je nutné interdisciplinární řešení problému, spojené s lidským a chápavým přístupem. Je důležité zabránit sekundární viktimizaci oběti, kdy je často ponižována, musí neustále dokazovat, co se stalo a někdy je vystavena posměchu a nepochopení.

Nesmíme zapomenout, že násilí na seniorech se neděje pouze v rodině, ale může se vyskytnout také ve všech různých zařízeních, kde se má o seniora pečovat. I v těchto případech je nutná ostražitost. Nesmíme brát případné znaky, které by poukazovaly na násilí na lehkou váhu a vždy musíme brát celou situaci vážně. Musíme se snažit je všemi dostupnými způsoby řešit. Násilí totiž nesmí být přítomné v životě žádného člověka, protože každý z nás má právo na život bez násilí.

Nyní několik slov k praktické části. Shrnutí praktické části zahrnuje vyhodnocení hypotéz.

Moje domněnka, že znalost postupu řešení situace násilí na seniorovi bude závislá na znalosti některé organizace poskytující pomoc, se nepotvrdila. Domnívala jsem se, že pokud respondent bude znát určitou organizaci, bude také vědět, jak se má zachovat a jaké kroky v pomoci zahájit. Z dotazníku vyplynulo, že celých 52% respondentů nezná žádnou organizaci, na kterou by se obrátili, přičemž takto odpovědělo o 2% více mužů než žen. U 48% respondentů, kteří uvedli, že znají pomáhající organizaci, to ovšem zdaleka neznamenal, že vědí, jak se zachovat.

Většina respondentů uvedla, že v zavolání na policii vidí řešení situace. Je zajímavé, že většina dotázaných uvedla, že neví zcela přesně jak se zachovat, ale následně uvádí přesný krok, právě ono volání na policii. Na těchto odpovědích vidíme, že respondenti znají alespoň jeden krok řešení, ovšem subjektivně cítí, že by tu situaci zřejmě neuměli vyřešit. V této problematice je důležitá i emocionální stránka věci. Je zde vidět, že lidé mají stále málo ucelených informací a z toho pramení nejistota, jak takovou situaci řešit. Tato nejistota může vést až k tomu, že člověk násilí přehlídí a neřeší. Není to pak ale důsledek nezájmu, ale právě té nevědomosti.

Zajímavý je fakt, že pouze 12 žen z 63 uvedlo, že se o tuto problematiku cíleně zajímají, ale 3 z nich uvedly, že naprosto neví, jak se v takové situaci zachovat. To nám opět potvrzuje domněnku, že je pravděpodobně nedostatečná systematická informovanost o tomto fenoménu. Povzbudivá informace je, že 97% respondentů se domnívá, že je důležité, aby v případech násilí na seniorech zasáhlo okolí. Je to dobrý start k tomu, vyhledávat informace a způsoby pomoci.

V této hypotéze se potvrdila zároveň i další z mé hypotézy. Předpokládala jsem, že respondenti jako hlavní organizaci, na kterou se mohou v nesnázích obrátit, budou uvádět Policii ČR. To se potvrdilo, protože policie byla opravdu uvedena v největším počtu. Další nejčtenější odpovědí bylo kontaktovat sociálního pracovníka. Respondenti většinou neznají žádné specializované pracoviště, kam by se mohli obrátit. I zde vidíme, že není veřejnost informovaná o organizacích a jejich práci.

Dále jsem předpokládala, že ve společnosti stále přetrvává názor, že prioritní při odhalení násilí na seniorech je potrestat agresora-násilníka, než pracovat s obětí a její rodinou. Jsem si vědoma toho, že u agresora nejde pouze o trestání, ale také o terapeutickou práci s ním, aby se naučil chovat i jinak než násilně. Položila jsem takto

otázku jako určité morální dilema, kde se člověk musí rozhodnout. V literatuře jsem se setkala s názorem, že právě trestání pachatele je bráno jako důležitější. Hypotéza se nepotvrdila. Pro potrestání pachatele se rozhodlo 25% respondentů a pro práci s obětí násilí celých 75%. Objevil se zajímavý fakt, že pro potrestání pachatele bylo 21 mužů a pouze 5 žen. Domnívám se, že je to způsobeno ženskou a mužskou podstatou. Ženy jsou spíše ochranné a muži si raději nejdříve vyřizují účty. Myslím si, že by tato hypotéza stála za hlubší zkoumání.

Další část, kterou jsem v mém výzkumu zkoumala, byly mýty o násilí na seniorech. Zde jsem měla stanovenou hypotézu, že se mýty o násilí ve společnosti boří a není již tolik předsudků, které by se obecně považovaly za pravdivé, bez ohledu na konkrétní případ. Tato hypotéza se mi potvrdila. Ve všech otázkách na pravdivost či nepravdivost daných výroků respondenti odpovídali většinou negativně, tedy tak, že s mýty o domácím násilí nesouhlasili. Ovšem je otázkou, zda se i přesto nenechávají mýty o domácím násilí ovlivňovat. Respondenti si nemyslí, že by se násilí týkalo pouze několika málo lidí. Nemyslí si ani, že k násilí dochází jen u sociálně slabých rodin s nízkým vzděláním. Neberou násilí jako pouhé přehnané označení za hádku. Nejvíce problematrická byla otázka, zda příčinou násilí na seniorech je alkoholismus či užívání drog u násilníka. Také si to lidé nemyslí, ovšem není to tak jednoznačné jako u ostatních otázek. Příčinu násilí ale rozhodně neshledávají v seniorech. V tom, že by senior násilí vyprovokoval.

Poslední část vyhodnocení je věnovaná domněnce, že i přesto, že se lékaři uvádějí jako jeden ze zdrojů informovanosti o fenoménu násilí na seniorech, v praxi se tomu tak neděje. Tato hypotéza se v mém výzkumu nepotvrdila. Vidíme to na otázce, zda respondent někdy zažil rozhovor na toto téma s kvalifikovanou osobou. Pouze 3 respondenti uvedli, že s lékařem hovořili na toto téma. Dále jsem chtěla výzkum podpořit zmapováním stavu čekáren lékařů, zda se zde vyskytují nějaké informační materiály na toto téma. Obešla jsem 16 náhodných lékařských zařízení, kde se pouze ve 2 vyskytoval plakát Stop násilí na seniorech. Informace tedy v těchto místech chybí.

V celkovém hodnocení v mém dotazníku o násilí na seniorech jsou na tom ženy se znalostmi lépe, ale nikdo z respondentů se nevyjadřuje k tomuto tématu negativně nebo bez zájmu. Ale stále jsou ve znalostech této problematiky rezervy. Myslím, že například praktické návody jak postupovat v případech spojených s násilím by měly být běžně vyvěšeny právě u lékařů. Jistě by byla prospěšná větší propagace institucí a organizací a

jejich práce, aby oběti věděli, že se nemusí ničeho bát a mohou se bez obav obrátit o radu a pomoc.

Očekávat, že se násilí podaří odstranit by bylo naivní, ale důslednou informovaností a prevencí by se dal počet jistě snižovat. Je důležité, aby senioři násilí dokázali rozpoznat a společnost aby projevila podporu týraným seniorům a nepodporovalo se násilí. Každý z nás máme právo na život bez násilí. Velice významnou složku pomoci zastupuje organizace Život 90, která je aktivní a snaží se informace propagovat. Uskutečnili například kampaň Násilí na seniorech, kde představili krizovou linku. Zajímavá je také možnost získat grant. Ze Strategie prevence kriminality v ČR o Národním akčním plánu prevence domácího násilí byla 13. června vyhlášena možnost čerpat dotace ze státního rozpočtu pro nestátní neziskové organizace v projektu s názvem „Prevence domácího násilí a trestné činnosti páchané na seniorech“. Tento projekt a možnost čerpání dotací se vztahuje na rok 2013.

V těchto aktivitách vidím možnost, jak se dá ovlivnit násilí na seniorech. Je nutná informovanost a lidská sounáležitost v tom smyslu, že k druhým nebudeme lhostejní, budeme si všimnout detailů a varovných signálů, které budeme brát vážně a budeme se snažit je řešit.

Jedna z možností pro lepší informovanost je propagace problému v podobě letáčků. Návrh takového letáku jsem vytvořila a přikládám ho v příloze. Mojí snahou je ho rozšířit po Praze. Je umístěný již v některých lékařských zařízeních. Vidím smysl v tom, že senior na letáku najde informaci o přímém telefonickém spojení na Senior linku, kterou provozuje organizace Život 90. Předpokládám, že přístup k telefonu má valná většina seniorů a je to pro ně rozhodně přijatelnější a rychlejší než vyhledávat informace na internetu. Pokud tento můj krok přinese informaci, byť jen jedinému člověku, mělo vše smysl.

Seznam literatury

- BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009, 92 s. ISBN 978-802-5454-220.
- BEDNÁŘOVÁ, Zdena, Kateřina MACKOVÁ a Hana PROKEŠOVÁ. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 8086878503.
- BUSKOTTE, Andrea. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Vyd. 1. Editor Lucie Vaníčková Horníková. Brno: Computer Press, 2008, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 150 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-078.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-802-4720-142.
- *Dneska Tě ještě nezabiju!: zpráva o stavu domácího násilí*. Rosa a.s. 1997
- *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Vyd. 1. Editor Jiří Buriánek, Jiří Kovařík. Praha : Triton, 2006, 108 s. ISBN 80-725-4914-6.
- HOLMEROVÁ, Iva, Božena JURAŠKOVÁ a Květuše ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: EV public relations, 2007, 143 s. ISBN 978-80-254-0179-8.
- HUŇKOVÁ, Markéta a Jiřina VOŇKOVÁ. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. 1. vyd. Praha: Justiční akademie ČR, 2004.
- HUNT, Morton. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 708 s. ISBN 80-736-7175-1.
- JERÁBEK, Hynek. *Rodinná péče o staré lidi* [online]. 2005, http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit05_11_jerabek.pdf

Dostupné z: http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit05_11_jerabek.pdf

- KALVACH, Zdeněk. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, 861 s. ISBN 80-247-0548-6.
- KALVACH, Zdeněk a Alice ONDERKOVÁ. *Stáří: pojetí geriatrického pacienta a jeho problémů v ošetrovatelské praxi*. Praha: Galén, 2006, 44 s. CARE. ISBN 80-726-2455-5.
- KONRÁD, Zdeněk a Dezider BANGO. *Metodika vyšetřování trestných činů souvisejících s domácím násilím*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007, 60 s. ISBN 978-80-7251-241-6.
- MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 328 s. ISBN 978-802-4731-483.
- MARTINKOVÁ, Milada, Jiří VLACH a Soňa KREJČOVÁ. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 98 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3380-878.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.
- MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanázie nebo paliativní péče*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1025-0.
- *Postavení a diskriminace seniorů v České republice: sborník z mezinárodní konference, kterou uspořádalo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky ve spolupráci s Českou geriatrickou a gerontologickou společností v rámci XI. Celostátního gerontologického kongresu : v Hradci Králové dne 25. listopadu 2005*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2006, 139 s. ISBN 80-868-7852-X.
- *Senior a já, já a senior* [online]. Společnost přátelská všem generacím, 2005 [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: mvr.cz
- *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Editor Oldřich Matoušek, Pavla Kodymová, Jana Koláčková. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-807-3678-180.

- ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN 978-807-3676-902.
- Špatenková, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada. 2004
- *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. 2. vyd. Editor Tamara Tošnerová. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002, 60 s. ISBN 80-238-9505-2.
- TOŠNEROVÁ, Tamara. *Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří*. 1. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002, 45 s. ISBN 80-238-9506-0.
- TOŠNEROVÁ, Vlasta. *Pocity a potřeby pečujících o starší rodinné příslušníky: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2001, 62 s. ISBN 80-238-8001-2.

Dostupné:http://aa.ecn.cz/img_upload/07bc9d1453b4bc61934a7ebb36075df2/pocitya potreby.pdf

- VANĚK, Jaroslav. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí?. [online].
- Vargová, B., Vavroňová, M. *ROSA - Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. Praha: 2006
- VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, 159 s. ISBN 978-808-6131-764.
- VENGLÁŘOVÁ, Martina. Senioři: Násilí na seniorech. [online].
Dostupné:<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2007/06/prseniori.pdf>
- ZAVÁZALOVÁ, Helena. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 97 s. ISBN 80-246-0326-8.

Internetové zdroje

- *Acorus občanské sdružení*. Dostupné z WWW: <www.acorus.cz>.
- *Česká Alzheimerovská společnost*. Dostupné z WWW: <www.alzheimer.cz>.
- *Bílý Kruh Bezpečí*. Dostupné z WWW: <www.bkb.cz>.
- *Český svaz žen*. Dostupné z WWW: <www.cszi.cz>
- *Domáci násilí*. Dostupné z WWW: <www.domacinasili.cz>
- *Dona linka*. Dostupné z WWW: <www.donlinka.cz>
- *Elpida pro seniory*. . Dostupné z WWW: <www.elpida.cz>
- *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*.
Dostupné z WWW: <www.kriminologie.cz>
- *Ministerstvo vnitra ČR*. . Dostupné z WWW: <www.mvcr.cz>
- *Ministerstvo financí ČR*. . Dostupné z WWW: <www.mfcr.cz>
- *Profem, konzultační středisko*. Dostupné z WWW: <www.profem.cz>
- *Rosa občanské sdružení*. Dostupné z WWW: <www.rosa-os.cz>
- *Stop násilí v ČR*. Dostupné z WWW: <www.stopnasili.cz>
- *Trestní řízení*. Dostupné z WWW: <www.trestni-rizeni.cz>
- *Život 90*. Dostupné z WWW: <www.zivot90.cz>

Resumé

Násilí na seniorech

Autor: Petra Jarošová

Diplomová práce je zaměřena na problematiku násilí na seniorech. V práci jsou uvedené druhy, specifika a dynamika násilí jak v rodině tak mimo ni. Popisuji demografickou prognózu, možné následky násilí a uvádím možnosti řešení. Dotazník zkoumá tři okruhy této problematiky. První část je zaměřena na obecné povědomí o násilí na seniorech, druhá na povědomí o možnostech řešení domácího násilí a poslední na názory ohledně mýtů.

Cílem práce bylo zjistit, jaké povědomí o násilí na seniorech mají náhodně vybraní lidé se specifikací věku 50+.

Summary

The thesis is focused on domestic violence against seniors. It includes theoretical and practical part. The work includes types, specifics and dynamics of violence. I describe the demographic and possibilities of solution. The questionnaire examines three parts of this topic. The first part focuses on the general awareness of violence against seniors, the other on the awareness of how to deal with violence and the latest are views on the myths.

The aim was to identify the awareness of domestic violence by randomly selected people aged 50+ specifications.

Seznam příloh

Příloha č. 1: *Dotazník*

Příloha č. 2: *Leták proti násilí*

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Petra Jarošová, jsem studentka Univerzity Karlovy, obor Husitská teologie v kombinaci s psychosociálními studii. Jsem v posledním ročníku a zpracovávám diplomovou práci na téma Násilí na seniorech.

Chci Vás požádat o vyplnění následujících otázek, které se váží k tématu mé diplomové práce. Dotazník je rozdělen do tří částí. První je zaměřena na obecné povědomí o násilí na seniorech, druhá na povědomí o možnostech řešení násilí. Poslední část je zaměřena na určitá tvrzení ohledně násilí, kde se budete rozhodovat, zda s tvrzením souhlasíte či nikoliv. Dotazník je anonymní, odpovědi nebudou nikde zneužity, budou použity pouze pro účely mé diplomové práce.

Předem děkuji za Váš čas a za Vaši pomoc.

Petra Jarošová

Osobní údaje

Pohlaví: ŽENA – MUŽ

Váš věk:

Rodinný stav:

Počet dětí:

Dosažené vzdělání:

1. Povědomí o násilí na seniorech1. Slyšel/a jste někdy o pojmu „násilí na seniorech“?

- a) ano, slyšel/a → Vypište kde: např. tiskoviny, televize, noviny, lékař apod.
b) ne, neslyšel/a

2. Zaškrtněte vše, co považujete za násilí na seniorech

- Facky
- Nadávky
- Zamykání osobních věcí
- Nátlak na vydání financí
- Oslovování seniora babi nebo dědo
- Ignorace potřeb seniora
- Společné procházky
- Dávkování mnoha léků
- Strkání
- Zesměšňování
- Zakazování návštěv

7. Znáte některé instituce, kam se v případě problému s násilím můžete obrátit?

- a) ano → Vypište prosím:
b) ne

8. Zajímáte se o domácím násilí?

- a) sám/sama se o tuhle problematiku zajímám a vyhledávám si informace
b) nezajímám se o tuto problematiku, vím pouze to, co náhodou zaslechnu
c) naprosto se nezajímám o tuto problematiku

9. Vypište, co se Vám pod pojmem „násilí na seniorech“ vše vybaví.

2.Povědomí o možnostech řešení přítomného násilí

10. Víte jak pomoci seniorovi, kterého se problematika násilí bezprostředně dotýká?

- a) ano, vím
b) ano, ale ne zcela přesně
c) ne, ale rád/a bych se to dozvěděl/a
d) ne, nezajímá mě to

11. Při zjištění týrání seniora je nutné zasáhnout, souhlasíte?

- a) ano, souhlasím → Víte jak zasáhnout? : vypište:
b) ne, nesouhlasím
c) nevím

12. Co považujete za důležitější, při řešení situace, kdy je ubližováno seniorovi?

- a) více důležité je potrestat pachatele, aby neunikl stíhání a trestu
b) více důležité je pracovat s poškozeným seniorem a ochránit ho

13. Zažil/a jste někdy rozhovor s kvalifikovanou osobou ohledně násilí na seniorech?

- a) Ano, zažil/a jsem rozhovor na toto téma → Vypište s kým:
(lékař, zdravotní personál, sociální pracovník, apod.)
b) Ne, nikdy jsem o tom s nikým nemluvil/a

14. Souhlasíte s výrokem, že okolí a společnost by měla násilí tolerovat, protože je to soukromá věc, kterou si musí vyřešit každý sám?

- a) rozhodně souhlasím
b) spíše souhlasím
c) spíše nesouhlasím
d) rozhodně nesouhlasím

3. Mýty o násilí na seniorech

15. Násilí na seniorech se týká jen několika málo lidí. Není to rozšířený problém.

souhlasím – nesouhlasím – nevím

16. Pokud již k domácímu násilí dochází, tak jen u osob s nízkým vzděláním a jen v rodinách s nízkým sociálním statusem.

souhlasím – nesouhlasím - nevím

17. Domácí násilí je přehnané označení pro hádku.

souhlasím – nesouhlasím - nevím

18. Příčinnou násilí na seniorech je alkoholismus či požívání drog u násilníka.

souhlasím – nesouhlasím - nevím

19. Senioři k násilí provokují, mohou si za to sami. Pokud by násilník neměl reálný důvod, nikdy by nebyl tak hrubý.

souhlasím – nesouhlasím - nevím

20. Kdyby se opravdu jednalo o násilí, situaci by již někdo řešil. Nebude to tedy tak vážné.

souhlasím – nesouhlasím - nevím

Možnost připsat Vaše připomínky, další tvrzení apod.:

Příloha č. 2: *Leták proti násilí*

**KONEC NÁSILÍ VE
VAŠEM ŽIVOTĚ!!!**

**Nikdo není povinnen
snášet násilí!**

**Nikdo Vás nesmí ponižovat,
trápit a ničit Vám život.**

**Kontaktujte bezplatnou
SENIOR LINKU
800 157 157**